

MOKSLO LIETUVA

2005 m. liepos 7–20 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 13 (325)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

Kaina 2 Lt

Birželio 19–23 d. Vilniuje vyko 15-asis pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų kongresas – pirmasis tokio lygio medicinos forumas Lietuvoje. Savo mokslinius pranešimus ir darbus kongresui pateikė daugiau kaip 500 šios srities profesionalų iš 42 šalių, užsiregistravo daugiau kaip 700 dalyvių. Kongreso organizatoriai – Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugija (*World Congress of the World Society of Cardio-Thoracic Surgeons – WSCTS*) kartu su Lietuvos širdies ir krūtinės chirurgų draugija. 15-ojo kongreso globėju sutiko būti Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus. Kongreso pirmininkas – Lietuvos mokslų akademijos tikrasis narys prof. Vytautas Sirvydis.

Viskas širdžiai

Priminsime, kad pirmasis Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų kongresas vyko 1991 m. Tailande, o vėlesnieji – Turkijoje, Austrijoje, Izraelyje, Puerto Rike, Japonijoje, Vokietijoje, JAV, Portugalijoje, Kanadoje, Brazilijoje, Šveicarijoje, vėl JAV ir Kinijoje. Kaip matome, Lietuva tapo pirmąją iš Vidurio ir Rytų Europos šalių, kurioje surengtas šis Kongresas. Kad tai ne atsitiktinumas, savo prkalbose pažymėjo ne viena pasaulinė įžymybė. Į Vilnių atvyko Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos įkūrėjas ir jos ideologas prof. Juro Wada (Juro Wada), kuris, nors ir yra garbaus amžiaus, vadovauja jo vardu pavadintam Širdies ir plaučių institutui Tokijo mieste (*Juro Wada Commemorative Heart and Lung Institute*). Prof. J. Wada ir mūsų žymusis širdies chirurgijos mokyklos kūrėjas prof. Algimantas Marcinkevičius buvo 15-ojo kongreso Vilniuje garbės pirmininkai.

Nukelta į 2 p.

Panemunės pilis kyla naujam gyvenimui

Vilniaus dailės akademija (VDA) vasaros sezoną paskelbė išpūdingoje vietoje – Panemunės pilyje. Kartu vyko Akademijos ir Jurbarko rajono šventė, prisotinta turiningų ir visiems dalyviams labai įdomių renginių. Buvo atidaryta Akademijos tekstilės katedrų paroda, kurios eksponatai buvo išdėstyti pilies patalpose. VDA Kauno dailės fakulteto menų bakalaurams įteikti VDA baigimo diplomai. Pristatyta Vilmos Gudienės knyga *Panemunės pilis*, kurią išleido VDA leidykla. Buvo atidaryta Pilies kaimo moksleivių piešinių paroda, kuriuose vaikai pateikė savo Panemunės pilies viziją.

Vakare pilies kieme vyko iškilmingas baigiamasis tarptautinis Stasio Šimkaus mišrių chorų festivalio koncertas. Sutemus virš pilies parko tvenkinio iškilo skulptoriaus Arvydo Ališankos su studentais sukurtoji ugnies skulptūra.

Apie vasaros sezono pradžią Panemunės pilyje kalbamės su Vilniaus dailės akademijos rektoriumi prof. Adomu Butrimu.

Gedimino Žemlicko nuotraukos

Esu jau diplomuota grafinio dizaino specialistė

Našta, bet saldi

Gerbiamasis Rektoriau, kas šiandien yra Panemunės pilis Vilniaus dailės akademijai – septynpūdė sunki našta, o gal perspektyvos ateities objektas? Įdomu, kaip vertinate Jūs ir, aišku, įdomu būtų sužinoti, kokiomis akimis į šią Akademijai priskirtą pilį žiūri Jūsų vadovaujamos aukštosios mokyklos dėstytojai, profesoriai ir studentai?

Viena vertus, tai mūsų Akademijai našta. Ir paaiškinsiu, kodėl. Viskas lyg ir apsigvertė aukštyn kojomis: seniau pilis statė ir jomis rūpinosi šios žemės turtingieji, mecenatai, Panemunės pilies atveju – medienos prekyba vertęsi pirkliai, kurie mūsų krašto medieną plukdė Nemunu į Baltijos jūros

Nukelta į 8 p.

3 p.

SKIRTA
TEODORUI
GROTHUSUI IR
ELEKTROCHEMIJAI

4 p.

EUROPOS
MOKSLO
FONDAS
LIETUVOJE

5 p.

KAIP LAIKAISI,
ŪKININKE?

7 p.

VYKO
SIMPOZIUMAS

7 p.

PARODA, SKIRTA
MINDAUGO
STRUKČINSKO
JUBILIEJUI

Atkelta iš 1 p.

Atidarymas

Kongreso atidarymo vakaras buvo surengtas Trakų salos pilyje, kur pasaulio širdies ir krūtinės chirurgijos žiedas galėjo paragauti ne tik lietuviško midaus, bet ir įvertinti dainų ir šokių ansamblio *Lietuva* programą. Energingi, dinamiški šokiai, uždegančios lietuvių liaudies dainos svečiams turėjo palikti malonų įspūdį, nes tai programa, teigianti senos tautos gyvybingumą ir toli gražu dar neišseiktą potencialą.

Iškilminga 15-ojo pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų konferencijos atidarymo ceremonija birželio 20 d. vyko *Le Meridien Villon* konferencijų centro *Grand Opera* salėje. Sveikinimo kalbas sakė kongreso globėjas Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, sveikatos ministras Žilvinas Podaiga, Vilniaus universiteto rektorius akad. Benediktas Juodka. Sveikinimo žodį tarė ir kongreso pirmininkas prof. Vytautas Sirvydis. Vytauto Didžiojo universiteto prorektorius prof. Egidijus Aleksandravičius svečiams pateikė išsamią Lietuvos istorijos apžvalgą, kalbėjo ir apie dabarties procesus, kurie svarbūs lietuvių tautos ir Lietuvos valstybės ateičiai. Po šios prkalbos prie E. Aleksandravičiaus priėjo ne vienas kongreso dalyvis, dėkojo už turiningą ir įdomų supažindinimą su Lietuvos istorijos ir dabarties peripetijomis. Daugeliui svečių tai buvo, ko gero, pirmas kiek gilesnis žvilgsnis į Lietuvą.

Tokiam teiginiui būtų galima ir paprieštarauti. Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos generalinis sekretorius Wolfgangas R. Adė (Wolfgang R. Ade) iš Japonijos *Mokslu Lietuvos* atstovui įteikė 15-ajam kongresui Vilniuje skirtą žurnalo *The Journal of Cardiovascular Surgery* numerį, kuriame yra ir generalinio sekretoriaus V. R. Adės žodis Kongreso dalyviams. Prkalbos autorius tvirtina prieš 10 metų Paryžiuje susipažinęs su prof. V. Sirvydžiu, seniai norėjęs aplankyti Lietuvą, ir šis troškimas šiame išsipildė. Lietuvą svečias teigia žinojęs kaip puikios širdies chirurgijos ir UNESCO saugomų trijų kultūros paveldo objektų kraštą. Kaip privalomą *credo* kiekvienam medikui, V. R. Adė cituoja lietuvių gydytojo ir publicisto Vinco Kudirkos 1892 m. parašytus žodžius, kurie, anot svečio, susiūkaukia ir su prof.

Viskas širdžiai

Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos kancleris ir įkūrėjas prof. Juro Vada (Japonija), dr. H. S. Bedas (Indija), prof. J. Vados žmona, VU profesorius Giedrius Uždavins (Lietuva) ir prof. H. Osada (Japonija)

J. Vados, Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos kūrėjo, gyvenimo ir veiklos nuostatomis.

Robotai skverbiasi į širdies chirurgiją

Po oficialiosios kongreso atidarymo ceremonijos atidaryta paroda, kurioje garsios pasaulyje kompanijos pristatė savo naujausias technologijas, taikomas ir dar tik siūlomas diegti širdies bei krūtinės chirurgijoje. Parodą aplankė ir Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus, kurį lydėjo Kongreso pirmininkas prof. Vytautas Sirvydis.

Po to vykusioje spaudos konferencijoje dalyvavo 15-ojo kongreso pirmininkas prof. V. Sirvydis, garbės pirmininkas prof. J. Vada, Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos prezidentas X.-D. Džu (Zhu), kuris buvo 14-ojo kongreso Pekine (Kinija) pirmininkas, WSCTS generalinis sekretorius V. R. Adė iš Japonijos, Lietuvos širdies ir krūtinės chirurgų draugijos prezidentas prof. Ričardas Janilionis ir būsimojo 16-ojo kongre-

Kongreso parodos atidaryme Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus bendrauja su Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos prezidentu, VU profesoriumi Vytautu Sirvydžiu

Suvažiavimo svečiai ir lektoriai: prof. Rimgaudas Nemickas (JAV), Lietuvos MA tikrieji nariai Algimantas Marcinkevičius (Vilnius), Jurgis Brėdikis (Kaunas) ir prof. Aleksandras Laucevičius (Vilnius)

jos, o chirurgija, anot profesoriaus iš Otavos, turėtų tapti kraštutine žmogaus gyvybės gelbėjimo priemone. T. Musivandas pažymėjo, kad širdies chirurgijos technika ir technologijos taip pat gali būti sėkmingai panaudojamos ir kitų organų, pavyzdžiui, plaučių operacijoms.

Prof. X.-D. Džu pridūrė, kad ateityje turėtų pirmiausia tobulėti operacijų metodai. Šiuo metu darant operacijas dažniausiai atidaroma krūtinės ląsta, o ateityje tereikės organizme atverti keletą skylučių, ir endoskopiniu būdu naudojant robotus bus atliekamos visos svarbiausios operacijos. Vadinasi, žmogaus organizmas bus vis mažiau pažeidžiamas. Į tai ir nukreiptos dabartinės širdies chirurgijos mokslo pastangos.

Prof. V. Sirvydis pritarė, kad robotai po truputį, tegul ir iš lėto, bet vis drąsiau įžengia į širdies chirurgijos sritį. Vadinasi, atsiveria operacijų, darant labai mažus pjūvius, metas.

Mažėja šuntavimo operacijų dėl koronarinės ligos, kadangi kardiologai zonuodami išplečia širdį maitinančias kraujagysles. Šie metodai pratęsia gyvenimą, tačiau ateina laikas, kai širdis dėl pakartotinių ligų, infarktų praranda gebėjimą susitraukti. Žmogus gali mirti esant širdies nepakankamumui, todėl tenka naudoti dirbtinę širdį ir transplantaciją. Tačiau trūkstant

so, kuris 2006 m. rugpjūčio 17–20 d. vyks Otavoje (Kanada) pirmininkas prof. Tofis Musivandas (Toffy Musivand). Šiame straipsnyje daugiausia dėmesio ir skirsime spaudos konferencijoje išsakytoms mintims.

Atsakydamas į klausimą, kodėl 15-asis pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų kongresui pasirinktas Vilnius, prof. J. Vada atsakė štai kaip: Lietuva yra žinoma savo puikiais širdies chirurgijos atstovais, stipriais šios srities medicinos centrais, todėl pasirinkta visai neatsitiktinai. 40 valstybių atstovai atvyko į Vilnių, čia tikisi patirti naujų išpūdžių. Prof. J. Vada išskyrė ir ypač gerai įvertino prof. V. Sirvydžio mokslinius bei praktinius širdies chirurgijos nuopelnus.

Kalbėdamas apie naujausias širdies ir krūtinės chirurgijos tendencijas pasaulyje, Otavos širdies institute dirbantis prof. T. Musivandas pabrėžė, kad ši medicinos sritis plėtojasi labai intensyviai; ji padeda išgelbėti daugybės žmonių gyvybes. Širdies koronarų chirurgija, širdies persodinimai, dirbtinių vožtuvų panaudojimas – tai širdies chirurgijos kasdienybė. Ateityje ligoniams vis daugiau ir veiksmingesnių paslaugų teiks profilaktika ir naujausios gydymo technologi-

donorų širdies persodinimą tenka ilgam atidėlioti. Laimei, tobulėjant technikai, kuriamos vis patikimesnės dirbtinės širdys, kurios visai pakeičia žmogaus širdį. Skamba kone fantastiškai, bet pasaulyje vis daugiau žmonių gyvena išvis be širdies, negana to, jie dirba įvairius darbus, vairuoja automobilį, slidinėja. Tų žmonių kraują varinėja dirbtinė širdis.

Plaučių persodinimo laukia vis daugiau ligonių

Prof. R. Janilionis priminė, kad krūtinės ląstoje veikia ne vien širdis, bet ir daugybė kitų organų, ir jų patologija didėja – tą rodo pasaulio ligų statistika. Krūtinės patologijos ligų vis daugėja, o to priežastys – traumos, pūlinės ligos ir navikai. Dabartiniai krūtinės ląstos gydymo specialistai sugeba pasiekti minimalių invazinių procedūrų skaičių, minimaliai atveria krūtinės ląstą ir operacijas sugeba padaryti krūtinės ląstos viduje. Tam naudojami sudėtingi instrumentai ir aparatai. Vis dėlto tai brangios operacijos, todėl jos gana sunkiai skinasi kelią į praktiką.

Nukelta į 14 p.

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Teodoro Grothuso garsinimas – tai ir Lietuvos populiarinimas pasaulyje

orijos sukaktį. Šiominis dienis ta sukaktis įgavo didelės tarptautinės konferencijos pavidalą.

Kito tokio mokslininko Lietuvoje nebuvo

Ar Lietuvoje yra buvę, kad kuri nors mokslinė teorija būtų taip išskirta ir pagerbta tarptautine konferencija?

Man sunku būtų atsakyti apie visus kitus mokslus. Chemijos ir elektrochemijos srityje tai pirmas ir vienintelis toks atvejis.

Šios konferencijos plenariniame posėdyje pranešimą skaitė prof. Aleksejus Kornyshevas (Alexei Kornyshev) iš Jungtinės Karalystės, kuris į labai prestižinį žurnalą *Journal of Physical Chemistry* parašė apžvalginį straipsnį, kurio pirmieji žodžiai – T. Grothuso darbas. Po 200 metų mokslininkas cituojamas aukščiausio lygmens moksliniame žurnale – tai nuostabu. Lietuvoje antro tokio mokslininko tikriausiai nesurasime.

Kaip galėtumėte paaiškinti, kad jaunuolis, kurio tėvų „lizdas“ buvo nedidelis Gedučių dvaras netoli Žeimelio, šiek tiek paragavęs universitetinio mokslo Vokietijoje ir Prancūzijoje, stauga įsiterpė į tarptautinį fizikochemijos, elektrochemijos to meto elitą?

Klausimas, ko gero, labiau tikėtų prof. J. A. Krikštopaičiui, kuris tuos dalykus specialiai tyrinėja, gal net prof. A. Vaškeliui, nes aš nesu T. Grothuso tyrinėtojas. Esu tik elektrochemikas, todėl žinau, kas yra T. Grothuso elektrolizės teorija ir su ja susiję eksperimentai. Pati T. Grothuso gyvenimo ir veiklos aplinka man mažiau pažįstama, nes aš ne mokslo istorikas.

Su T. Grothuso vardu pirmą kartą susidūriau, kai mokiausi elektrochemijos Vilniaus universitete. Buvo kalbama apie elektrolitinę disociaciją. Išgirdome ir tokio mokslininko pavardę, nors su Lietuva vadovėliuose ji nebuvo siejama. Štai ir viskas, ką tuo metu žinojome. Panašiai dabar užsienio šalyse: vardas paminimas, bet su konkrečia gyvenamąja vieta nesiejamas. Dabar kolegoms daug kas aiškėja, tuo labiau, kad 1999 m. Pavijoje, Italijoje, buvo paminėta Voltos stulpo sukūrimo 200 metų sukaktis. Aleksandras Volta ir T. Grothusas – amžininkai, jie visai greta mokslo istorijoje. Labai gerai, kad mes T. Grothuso vardą jau siejame su savo kraštu. Net lankantis Vokietijoje užsiminus apie Lietuvą, daug kas mūsų krašto nežinojo. Jau nekalbu apie amerikiečius, kuriems Lietuva – tai kažkas neaiškaus, apytikrė vieta žemėlapyje. Todėl T. Grothuso garsinimas taip pat yra ir Lietuvos populiarinimas.

Bus išleistas specialus žurnalo numeris

Pagal kokį principą buvo parenkami Vilniaus konferencijos plenariniai pranešėjai?

Principas toks: kad jų pranešimai

kuo labiau sietųsi su elektrolitų disociacijos ir krūvio transporto reiškiniais.

Ar šia konferencija tas T. Grothuso garsinimas tarp pasaulio elektrochemikų ir baigsis?

Kadangi tai oficialus Tarptautinės elektrochemikų draugijos renginys, bus išleistas specialus žurnalo *Electrochimica Acta* numeris. Jame bus išspausdinti šios konferencijos kai kurių dalyvių straipsniai.

Straipsniai ar konferencijos pranešimai?

Priminsiu, kad Tarptautinė elektrochemikų draugija leidžia arba bendradarbiauja leidžiant visą žurnalų seriją – *Electrochimica Acta*, *Journal of Electroanalytical Chemistry*, *Corrosion Science*, *Electrochemistry Communications*, *Bioelectrochemistry* ir kitus. Jei rengiame oficialų Tarptautinės elektrochemikų draugijos renginį, tai gauname finansinę draugijos paramą ir mums suteikia-

T. Grothusas ir kur vyko jam skirta konferencija.

Konferencijoje buvo nagrinėti ir kuro elementai

Ką ši konferencija davė mokslinė prasme?

Šiandien per konferencijos uždarymą minėjau, kad mane nustebino pranešimų išsamumas, buvo labai geri lektoriai. Štai kad ir mano mirtėsis A. Kornyshevas. Jis išėis iš Maskvos, 11 metų dirbęs Vokietijoje, pastaruosius 5 metus dirba cheminės fizikos profesoriumi Londono karališkajame koledže (Imperial College London). Jo teorinis ir matematinis pasirengimas labai geras. A. Kornyshevas tiria elektros krūvio transportą įvairių tarpfazių sistemose, reiškinius kuro elementuose, taigi dirba aktualiausiose elektrochemijos mokslo baruose. Šiuo metu

tros krūvio transportas, pernaša – tai jau fizika.

Automobilių bendrovės investuoja į kuro elementų tobulinimą

Su kokiais didžiausiais sunkumais susiduria dabartinis mokslas ir technologija, kuriant bei tobulinant kuro elementus?

Kuro elementai žinomi jau nuo XIX a. vid. – tada pasirodė pirmieji pranešimai. Apskritai šiuos elementus galima apibūdinti kaip vieną iš seniausių elektros energijos konversijos technologijų. Kodėl plačiau nepaplito, nebuvo naudojami? Visų pirma, brangūs. Tai katalizės problema. Kad elektrode pernešant krūvį įvyktų reikalingas virsmas, būtini tam tikri katalizatoriai. Gali būti platinos grupės metalai, kurių kaina pernelyg didelė, tad ma-

Birželio 5–8 d. Vilniuje vyko Teodoro Grothuso elektrochemijos konferencija (Theodor Grotthuss Electrochemistry Conference), kurios rengėjai – Tarptautinė elektrochemijos draugija ir Chemijos institutas Vilniuje. Konferencija skirta T. Grothuso (1785–1822 m.) pirmosios elektrolizės teorijos 200 metų sukaktį paminėti.

Kalbamės su konferencijos organizacinio komiteto pirmininku Chemijos instituto direktoriumi prof. Eimučiu Juzeliūnu.

Populiarinti T. Grothusą ir Lietuvą

Pirmiausia noriu Jus pasveikinti sėkmingai užbaigus T. Grothuso elektrochemijos konferenciją. Jūsų vadovaujamo konferencijos organizacinio darbo veikla labai gerai įvertinta; tai įrodo ir šiandien Jums įteiktas T. Grothuso medalis. Taigi su medaliu, gerbiamasis Profesoriau.

Man šis apdovanojimas visiškai netikėtus, todėl esu truputį susijaudinęs dėl tokio man parodyto dėmesio. Juk kokia buvo mūsų, konferencijos organizatorių, idėja – populiarinti T. Grothuso vardą, tuo pačiu populiarinti mokslo pasaulyje ir Lietuvą. Nebuvo mūsų krašte kito tokio mokslininko, kuris būtų padaręs tokį didelį poveikį mokslo visuomenei. Pamėginkime apžvelgti pastaruosius 200 metų, įsitikinsime, kad Lietuvos moksle nerasiau kitos tokios reikšmingos asmenybės. Kažkas apskaitė, kad T. Grothusas už savo atradimus nusipelnė trijų Nobelio premijų. Žinoma, jei tais laikais Nobelio premijos būtų skiriamos.

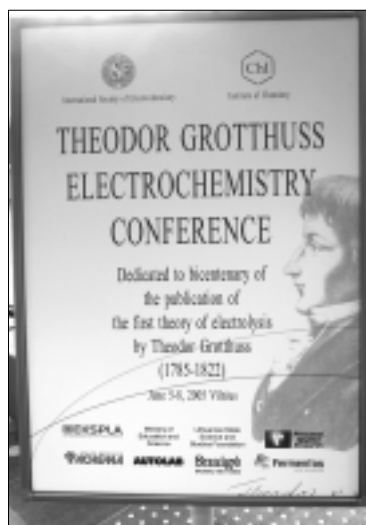
Kiek pamenu, tai prof. Juozo Algimanto Krikštopaičio teiginys.

Taip, iš tiesų. T. Grothuso laikais buvo daug nežinomo, kone nuo nulio pradėjus, galima buvo padaryti ne vieną atradimą. Elektrochemijos, fotochemijos srityse T. Grothuso darbai tuo metu buvo labai nauji. Mūsų Chemijos institute daug darbuotojų užsiima būtent elektrochemijos darbais, kurių pradininku laikytinas T. Grothusas. Todėl ramiai pro mums visiems reikšmingą datą – 200 metų pirmosios elektrolizės teorijos sukaktį – praeiti negalėjome. Prieš porą metų su Teodoro Grothuso fondo valdybos pirmininku prof. Algirdu Vaškeliu tarėmės, kaip pažymėti pirmosios elektrolizės te-

Konferencijos posėdžio metu

ma teisė išleisti specialų draugijos žurnalo numerį, skirtą šiai konferencijai. Per mėnesį po konferencijos mums bus atsiųsti jos dalyvių moksliniai straipsniai. Ne pranešimų tezės ar pranešimai, bet gilūs analitiniai moksliniai straipsniai. Juos pateiksime tarptautiniams recenzentams, redkolegijos nariai juos aptars, mes atrinktus straipsnius parengsime

Konferencijos plakatas

spaudai. Bus išleistas specialus žurnalo numeris, kuriame bus parašyta, kad jis skiriamas T. Grothuso elektrochemikų konferencijai Vilniuje. Mums teks garbė būti to žurnalo numerio redaktoriais. Jis bus išplatintas visame pasaulyje ir visų šalių elektrochemikai tikrai žinos, kas yra

A. Kornyshevą pavadinčiau kone geriausiu savo srities mokslo atstovu pasaulyje.

Kad jau užsiminėte apie kuro elementus, tai gal pratęskime šią temą. Ką čia jau spėjo nuveikti elektrochemikai ir ką dar turi nuveikti?

Kuro elementai šiandien jau tampa vidaus degimo variklių pakaitalu. Tai ekologiška alternatyva, kai naudingo veikimo koeficientas artimas 100 procentų. Šiuo metu plačiausiai tyrinėtų elementų kuru yra vandenilis ir deguonis, tačiau ateityje, galimas daiktas, bus sukurtos ir kitos veiksmingos kuro rūšys. Alternatyva grynai vandeniliui gali būti gamtinės dujos, propanas, alkoholiai. Naudojant kuro elementus, tausojama aplinka, nebereikia naftos produktų. Vadinasi, mažinamas „šiltnamio efekto“ pavojus.

Ar naujų kuro elementų tyrinėjimas ir kūrimas daugiau chemijos problema, ar fizikos? Gal tai ir yra ta fizikinė chemija, kurios pradininkas mūsų krašte buvo T. Grothusas?

Visiškai teisingai, nes visi geri dalykai mūsų laikais yra skirtingų mokslų sandūroje. Mes, šios konferencijos dalyviai, visi esame fizikochemikai arba elektrochemikai. Kuriant ir tobulinant kuro elementus, sakyčiau, yra daugiau fizikos, o ne chemijos. Ten vyksta gana elementarios cheminės reakcijos, kai deguonis redukuojamas į hidroksilo jonus ar vandenilis oksiduojamas į protonus. Gan elementarus virsmas. O elek-

siškai į rinką, platų vartojimą „neprasimuša“ kelio. Pasaulyje šiuo metu kuro elementų technologijomis užsiima ne tiek mokslo įstaigos, kiek didelės automobilių gamybos bendrovės, jos gyvybiškai tuo sinteresuotos, todėl ir negali atsilikti nuo tos srities tyrinėjimų. Universitetai, akademinis mokslas tuose tyrinėjimuose dalyvauja tiek, kiek reikia naujų žinių, o finansavimas „plaukia“ iš pramonės.

Ar čia nesama tam tikro paradokso? Jūs paminėjote automobilių gamybos bendroves, kurios kuria ir gamina tradiciniais energijos šaltiniais varomus automobilius. Ar jos nekerta šakos, ant kurios pačios sėdi? Jei būtų rastas būdas, kaip atpiginti kuro elementus, tai visa ligšiolinė tradicinė vidaus degimo variklių epocha negrįžtamai taptų praeities reliktu. Visos tradicinės šios srities technologijos turėtų užleisti vietą naujoms.

Visai galimas dalykas. Kartais sklendo gandai, kad didžiosios bendrovės nelabai sinteresuotos galutinai atsiveikinti su vidaus degimo variklių technologijomis. Tokių nuomonių esama, bet niekas to įrodyti negali. Negalėčiau paneigti tokios nuomonės teisingumą, kaip nesiryžčiau ir tvirtinti, kad būtent taip ir yra.

Bus daugiau

Kalbėjosi
Gediminas Zemlickas

Europos mokslo fondo prezidentas dr. Reinderis van Duinenas

Mokslas šiandienos pasaulyje ne tik užima vis tvirtesnes pozicijas, bet ir yra pačių dinamiškiausių permainingų kelyje.

Lietuvos valstybiniam mokslo ir studijų fondui (LVMS) tapus Europos mokslo fondo (EMF) nariu, Lietuvos mokslininkams ir akademinėi bendruomenei atsivėrė naujos galimybės plėtoti tarptautinius ryšius, konkrečiomis mokslinių tyrimų ir eksperimentinės veiklos programomis bei projektais įsitraukti į Europos mokslinių tyrimų erdvę.

Š. m. birželio 6–7 d. Vilniuje įvyko Europos mokslo fondo vykdomosios valdybos posėdis, kuriame dalyvavo EMF prezidentas dr. Reinderis van Duinenas (Reinder van Duinen), Europos mokslo fondo vadovas vykdytojas prof. Bertilis Andersonas (Bertil Andersson), taip pat Europos mokslo fondo viceprezidentas dr. Ričardas Daieris (Richard Dyer) ir kiti vykdomosios valdybos nariai iš skirtingų Europos šalių. Jame buvo aptarti aktualūs mokslinės integracijos klausimai, EMF strateginis planas 2006–2010 m., siejant tai su reikšmingais pokyčiais Europos Sąjungos finansavimo politikoje.

Kaip pažymėjo LVMS fondo direktorius, EMF valdančiosios tarybos narys dr. Sigitas Renčys, be jau minėtų darbotvarkės klausimų Vilniuje įvykusiame posėdyje buvo aptartos ir organizacinės EMF plėtros problemos, rengiantis Europos mokslo fondo valdančiosios tarybos posėdžiui Briuselyje (2005 m. rugsėjo 22–23 d.) ir EMF generalinei asamblėjai Strasbūre (2005 m. lapkričio 24–25 d.).

Vienas iš atvykimo į Lietuvą tikslų buvo ne tik susipažinti su nauju Europos mokslo fondo nariu – Lietuvos valstybiniu mokslo ir studijų fondu, Lietuvos moksliniu kūrybiniu potencialu, bet ir artimiau susipažinti su mūsų šalies mokslo ir studijų sistema, jos galimybėmis integruotis į Europos mokslo pasaulį.

Ypač informatyvus ir naudingas buvo pokalbis Lietuvos mokslų akademijoje, dalyvaujant jos prezidentui prof.

Europos mokslo fondas Lietuvoje

Susitikimas Lietuvos mokslų akademijoje; iš dešinės: LMA prezidentas prof. Zenonas Rokus Rudzikas, Europos mokslo fondo prezidentas dr. Reinderis van Duinenas, vykdomasis vadovas prof. Bertilis Andersonas, valdybos narys prof. Jozefas Syka ir vykdomojo vadovo mokslinė sekretorė dr. Nina Kancevič-Hofman

Spaudos konferencija Lietuvos valstybiniame mokslo ir studijų fonde: Europos mokslo fondo Susisiekimo ir informacijos skyriaus vadovas Klausas Novotny, vykdomasis vadovas prof. Bertilis Andersonas, prezidentas dr. Reinderis van Duinenas ir Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo direktorius dr. Sigitas Renčys

Susitikimas su Lietuvos mokslinės bendruomenės atstovais Vilniaus universiteto Senato salėje; iš dešinės: Europos mokslo fondo prezidentas dr. Reinderis van Duinenas, vykdomasis vadovas prof. Bertilis Andersonas, Vykdomosios valdybos narys prof. Jozefas Syka ir Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo valdybos pirmininkas, KTU rektorius prof. Ramutis Bansevicius, Europos mokslo fondo vykdomojo vadovo mokslinė sekretorė dr. Nina Kancevič-Hofman, VU rektorius prof. Benediktas Juodka, VU prorektorius prof. Juozas Vaitkus ir Lietuvos mokslo institutų direktorių konferencijos pirmininkas prof. Steponas Ašmontas

Europos mokslo fondo vykdomasis vadovas prof. Bertilis Andersonas

Zenonui Rokui Rudzikui, viceprezidentei prof. Veronikai Vasiliauskienei, moksliniam sekretoriui prof. Valdemarui Razumui ir kitiems, taip pat susitikimas su Vilniaus universiteto rektoriumi prof. Benediktu Juodka ir grupe žymių Lietuvos mokslininkų, gerai žinančių europinį kontekstą.

VU Senato salėje įvykusiame susitikime su Lietuvos akademinės bendruomenės atstovais Europos mokslo fondo vadovas vykdytojas prof. B. Andersonas pristatė Lietuvos mokslininkams šio Fondo veiklą ir tikslus, pagrindinius jo iššūkius, pasidalijo mintimis, kuo Fondas galėtų būti naudingas Lietuvai. Vienas iš Europos mokslo fondo tikslų, anot prof. B. Andersono, yra stiprinti aukščiausios kvalifikacijos mokslininkų iš skirtingų šalių bendradarbiavimą, teikiant tokiems tyrimams atitinkamą finansavimą. Tai ne tik puiki galimybė mūsų šalies mokslininkams vykdant konkrečius projektus bendrauti su europinio lygmens mokslininkais, bet taip pat EMF, kaip koordinatoriui, ne mažiau svarbu turėti veiksmingus svetus ir instrumentus tyrėjų aktyvumui skatinti. Tai pasakytina ir apie Lietuvą, kurioje, anot prof. B. Andersono, yra išties labai talentingų ir perspektyvių mokslininkų. Prezidento dr. R. van Duineno manymu, reikia siekti suvienodinti galimybes visų šalių mokslininkams, kad jie būtų kiek galima labiau pasirengę bendram darbui, kad kryptingai ir vieningai žengtume į priekį, turėdami tuos pačius tikslus ir siekius. Tai galima įgyvendinti per tarptautines mokslines konferencijas ir metodologinius seminarus, rengiamus įvairiose šalyse, per tarptautinę ekspertizę, bendrus darbus bei eksperimentinę veiklą mokslinėse laboratorijose ir kitas priemones. Taigi nuolatinis bendradarbiavimas gali duoti gerų darbo rezultatų, tam tikrą sinergetinį efektą. Tai gali iš esmės pagerinti padėtį ir veiksmingai sprendžiant visai Europai aktualią „protų nutekėjimo“ problemą. Tikimasi, kad bendromis pastangomis pavyks susigrąžinti jaunus ir perspektyvius mokslininkus bendriems Europos mokslo plėtros uždaviniams spręsti. Ne paslaptis, kad šiuo metu nemaža jų išvyksta į JAV.

Per viešnagę Lietuvoje Europos mokslo fondo svečiai turėjo galimybę susitikti su Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministru dr. Remigijumi Motuzu, Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo valdybos pirmininku, Kauno technologijos universiteto rektoriumi prof. Ramučiu Banseviciumi, Lietuvos mokslo tarybos pirmininku prof. Eugenijumi Butkumi, Lietuvos mokslo institutų direktorių konferencijos pirmininku prof. Steponu Ašmontu ir kitais Lietuvos mokslininkais bei vadovais.

EMF vykdomosios valdybos posėdžiui pasibaigus, Lietuvos valstybiniame mokslo ir studijų fonde įvyko spaudos konferencija, kurios metu buvo atsakyta į žurnalistų klausimus.

Taigi Lietuvos mokslininkai pradeda naują mokslinio tiriamojo darbo ir eksperimentinės veiklos etapą, teikiantį nemažai vilčių ir ambicingų iššūkių.

Viktorija Tunylaite

Inovacijų plėtra žemės ūkyje, problemos ir jų sprendimas – tokia buvo Žemės ūkio mokslo tarybos prie Žemės ūkio ministerijos išvažiujamojo posėdžio darbotvarkė. Šie posėdžiai rengiami jau ne pirmi metai, tiesa, 2004 m. neįvyko dėl rinkiminių ir kitokių sumaiščių. Žemės ūkio mokslo tarybos nariai tokių išvažiujamųjų posėdžių metu aplanko pasirinkto regiono ūkius, bendroves, pamato, kaip sakoma, tikrąjį gyvenimą, kuris gal ir ne visada atitinka knyginį ar statistinį. Labai svarbu, kad per šiuos posėdžius diskutuoti, pasikeisti nuomėmis gali įvairių sričių ir kryptų specialistai. Susitikimų su ūkininkais, jų veiklos ir gyvenimo aplinkoje neatstos jokios konferencijos ar posėdžiai didmiesčiuose, nes kaimo žmonių lūpomis kalba pats gyvenimas, kuris kinta taip sparčiai, kad sėdėdamas sostinėje jo negali iki galo suvokti.

Pirmą kartą tame išvažiujamajame posėdyje dalyvavo *Mokslo Lietuvos* atstovas. Tai įrodymas, kad laikraščio straipsniai, skirti žemės ūkio mokslams, nelieka be atgarsio. Už tai pirmiausia turėtume padėkoti Žemės ūkio mokslo tarybos prie Žemės ūkio ministerijos pirmininkei, Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentei akad. Veronikai Vasiliauskienei, kurios iniciatyvos dėka dauguma tų publikacijų ir išvysta dienos šviesa.

Išvažiujamojo posėdžio maršrutą sudarė Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos vadovas Vilmantas Tovenskasis, kuris iš esmės ir vadovavo kelionei. Maršrutas pirmiausia vedė į Česlovo Jurgio Labučio pieno ūkį Raseinių rajone. Susipažinta su Lietuvos žemės ūkio konsultavimo tarnybos Kelmės rajono biuro (vadovas Petras Antanas Pipiras) teikiama technologinėmis ir ekonominėmis paslaugomis. Apsilankyta Lino

Konsultavimo tarnybos vadovas V. Tovenskasis (dešinėje) Kelmės rajono biuro vadovui P. A. Pipirui įteikia literatūros

Šateikos daržininkystės ūkyje netoli Šiaulių, taip pat Rimos ir Romualdo Gilių ūkyje Joniškio rajone. Daug išpūdžių ir minčių sukėlė Bariūnų žemės ūkio bendrovė, taip pat jaunų ūkininkų Larisos ir Dainiaus Tuominių ekologinio ūkio laukai. Svetingai buvome sutikti Joniškio žemės ūkio mokykloje; ten vyko Žemės ūkio mokslo tarybos išvažiujamasis posėdis. Dalyvavo ir žemės ūkio ministrė prof. Kazimira Danutė Prunskienė. Buvo susipažinta ir su Lietuvos žemdirbystės instituto Joniškėlio bandymų stotimi; ten aptartas ir visas išvažiujamasis posėdis.

Dabar jau galima gyventi

Česlovo Jurgio Labučio sodyba Raseinių rajone įkurdinta netoli gražaus tvenkinio, ant kalvos šlaito. Sodyba gražiai tvarkoma, savitumo jai teikia ir išmoningas prisitaikymas prie reljefo. Nieko nuostabaus, kad sodyba 2004 m. pripažinta gražiausia rajone.

Ūkininkauti pradėjęs nuo 1990 m.,

1. Kaip laikaisi, ūkininke?

Raseinių rajono ūkininkas Česlovas Jurgis Labutis Žemės ūkio mokslo tarybos nariams pasakoja apie naujus savo ūkio įrenginius

Č. J. Labutis su žmona ir dukra vertėsi augalininkyste, o nuo 2001 m. pradėjo kurti pieno ūkį. Ūkiui priklauso 250 ha, nuosavos žemės – 70 ha, visa kita – nuomojama. Auginama daugiau kaip 200 galvijų, iš jų 80 melžiamų karvių. Pieno ūkis sertifikuotas, pieno kvota – 700 t. Iš karvės per metus primelžiama 6000 kg pieno. Ūkininkas pasinaudojo SAPARD lėšomis, padavė paraišką finansavimui gauti iš ES struktūrinių fondų programos *Standardų taikymas*. Planuoja įsirengti mėšlo kaupimo talpą ir jo šalinimo įrangą. Kooperatyvo *Lietuviškas pienas* ir

Holšteinių asociacijos narys. Planuoja padidinti bandą iki 180 melžiamų karvių. Naudojasi Žemės ūkio konsultavimo tarnybos Raseinių biuro konsultantų technologijų paslaugomis. Tai statistiniai duomenys, kurie tampa daug iškalbingesni, kai bendraujasi su Č. J. Labučiu. Prieš ketverius

metus įsigijo fermą, kuri riogsojo griuvėsiais. Dar ir dabar kai kurie tų griuvėsių išlikę, jie nepuošia darbštus ūkininko fermos. Iš pradžių sekėsi neblogai. Gavo lėšų iš SAPARD programos, įsigijo melžimo ir pieno šaldymo įrangos. Tačiau superkamo pieno kainoms kritus iki 35 centų už litrą, teko lėtinti „apsukas“. Šiais metais jau buvo užsimota melžti 1 tūkst. t. pieno, bet tikrovė pasirodė kitokia. Teko skolintis lėšų, dengti nuostolius. Dabar ūkis vėl atsigauna, už pieno litrą gaunama po 60 centų, bet teko rūpintis, kaip gražinti paskolą, kuri buvo reikalinga norint išgyventi. Sako, kad daugiausia vargo būna derantis su pieno supirkėjais, kurie diktuoja savo sąlygas, o ir susiderėjus ne visada skuba ūkininkui sumokėti už supirktą pieną. Pastaruoju metu ūkis už pieno litrą jau gavo po 71 centą (1 centas pridėdamas už tai, kad ūkis sertifikuotas). Perskaičiavus į vadinajamąjį „žalią“ pieną (kai pamelžus iškart parduodi), būtų maždaug po 80 centų už litrą. Gyventi galima. Iš SAPARD programos pavyko

gauti lėšų ir antrą kartą. Č. J. Labutis įsigijo vidutinio galingumo technikos – šienavimo, smulkinimo mašinų, krautuvą. Padavė paraišką lėšoms gauti iš struktūrinių fondų, nori susitvarkyti mėšlėdę, bet iki šiol nieko apie pinigus negirdėti. Atvykę tikrintojai įvertino ūkį, ar atitinka ES reikalavimus, siekiant gauti lėšų. Dabar ūkininkas laukia, nieko negali pradėti daryti, nes jei iš struktūrinių fondų negautų lėšų, tai be jų neišsiverstų.

Kai ūkininkauja specialistai

Svarbu pasakyti, kad Č. J. Labutis yra inžinierius, jo žmona – zootechnikė, dukterė – aktyvi melžėjų varžytuvių dalyvė, prizinę vietą yra iškovojusি respublikinėse melžėjų varžytuvėse. Be to, dukra užsiima buhalterijos rūpesčiais, apskaita, savo darbui naudoja kompiuterį. Beje, ir pieno ūkis kompiuterizuotas, naudojama pažangi Vakarų šalių kompiuterizuota technika. Žentas taip pat padeda dirbti ūkio darbus. Taigi Labučių ūkis yra gana tipiškas šeimyninis ūkis: sujungus visų šeimos narių žinias ir gebėjimus, galima sėkmingai plėtoti ūkį.

Kai kiekvienas šeimos narys sugėba atlikti įvairius darbus – didelis palengvinimas ūkiui. Pamėgink kviestis pagalbininkų iš šalies – kas bus? Vien

tik už vieno numerio įsegimą į gyvulio ausį – 6 litai, turint 200 galvijų, jau susidarytų 1200 litų. Panašių darbų ūkyje susidaro ne vienas – viskas iš ūkio sąskaitos. Vienos karvės veršiuojasi, kitas tenka parduoti, „kupčiai“ sukiojasi, žodžiu, ūkyje netenka nuobodžiauti. ES paramos teikėjai, kad ir SAPARD programos, atvažiuoja, tikrina ir, neduokdie, ko nors nepriskaičiuoja ar kas netinka – skandalas. Tarybiniais laikais visi keiksnojo popierizmą ir biurokratizmą, bet Briuselio popierizmas toli pralenkia sovietinius šios srities „laimėjimus“. Kas ketvirtis tenka siųsti ataskaitas, o tikrintojų priekabumas jau gali būti anekdotų kūrėjų taikiniu.

Gautų išmokų už žemę Labučiams jau neliko, nes 2004 m. už trąšas teko suploti 40 tūkst. litų, o šiemet – net 80 tūkst. litų. Elektros sunaudojama dvigubai daugiau, ir tas žodis „dvigubai“ ūkininką lydi kaip koks prakeikimas.

Pašarais ūkis apsirūpina pats, o porą šimtų tonų kviečių dar parduoda. Dalį grūdų keičia į kombinuotus pašarus. Nuomininkams už žemę iki šiol mokėjo po 100 litų už hektarą, bet šie jau kelia galvas, iš kažkur girdėję, kad turėtų gauti daugiau. Žmonės kartais veikia spaudoje pasirodanti informacija, o ji ne visada atspindi tikrovę.

Česlovo Jurgio Labučio pieno ūkio melžimo technologinė įranga

Kada ūkininkui skaityti

Buvome užsiminę, kad iki šiol Labučių ūkyje riogso sugriautos buvusios fermos pastatų liekanos. Savininkė mirusi, paveldėtojai dalį pastatų nugriovė. Jei Č. J. Labutis norėtų pridetų griuvenų pridėti ranką, pritaikyti savo fermos reikmėms, tai turėtų pirmiausia įgyti nuosavybę. Č. J. Labutis sutiktų pirkti tą žemę su griuvenomis, bet negali. Pirmiausia pastatai ir visas ūkis turi būti inventorizuoti, būtina padaryti projektą, reikia daugybės pažymų, už kiekvieną pažymą notaras ima po 60 litų, o seni savininkai lėšų tokiems dalykams neturi. Todėl griuvenos ir riogso.

Pono Česlovo inteligentiškumas jam neleidžia laukti, kada bus paragintas vykdyti vis griežtesnius ES reikalavimus. Kol galima naudotis įvairių fondų parama, jis nori modernizuoti savo ūkį, sutvarkyti ir mėšlo kaupimo bei pašalinimo reikalus. Mėšlu tręšia kukurūzus, taip pat gana modernias ir brangias kultūrinės ganyklas. Jų turi 80 ha, o reikėtų bent 102 ha. Sėja liucernų ir motiejukų mišinį. Liucerna gamina azotą, o iš mėšlo dvejus trejus metus dirvožemis gauna kalio ir fosforo. Argi ne ekologiška žemdirbystė?

Kaip ir kiti ūkininkai, Č. J. Labutis dažnai gauna kvietimų dalyvauti įvairiuose seminaruose, konsultaciniame biuro renginiuose, iš kurių parsiveža įvairios literatūros – tik skaityk, turėk laiko. Informacijos pakanka, be jos šiandien būtų neįmanoma. Ūkininkas vertina žinias, nors prisi-pažįsta, kad visko perskaityti nespėja. O kas iš mūsų spėja?

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Pradžia Nr. 12

Apie Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje pristatytą šios bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro Nacionalinės spaudos retrospektyvios bibliografijos skyriaus darbuotojų parengtą veikalą *Lietuviškieji slapyvardžiai: lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas* kalbamės su leidinio sudarytoju doc. dr. Jonu MAČIULIU.

Slapyvardžių „mados“ pradininkas – Simonas Daukantas

Kai slapyvardžiu pasirašinėjama pagrindinio, ideologinės kovos sąlygomis, lyg ir viskas suprantama. Tačiau žinoma daugybė atvejų, kai nėra jokio būtino reikalo slėpti savo pavardę, bet žmonės tą daro.

Be socialinių priežasčių, yra ir kitokių. Viena jų – noras parodyti, jog yra daug rašančiųjų. Kad taip atrodytų, tas pats žmogus pasirašinėja keliais ar net daugeliu slapyvardžiu.

Lietuvoje tos „mados“ pradininku laikytinas Simonas Daukantas. Jis vertė įvairaus turinio knygeles į lietuvių kalbą ir norėjo parodyti, kad Lietuvoje esama daug raštingų žmonių, kad jie domisi mokslu ir panašiai.

O Simono Daukanto amžininkas vyskupas Motiejus Valančius?

Jis pasirašinėjo savo pavardę, tik *Paaukusių žmonių knygelės* pirmąjį leidimą (1868 m.) pasirašė slapyvardžiu *Joteiko*. Tačiau tai nereiškia, kad aukšti bažnyčios veikėjai nevertė slapyvardžių. Antai vyskupas Justinas Staugaitis yra pasirašęs daugiau kaip 30 slapyvardžių. Apskritai *Sąvade* užfiksuota gana daug kunigų slapyvardžių. Ir tai suprantama: jie ilgą laiką buvo gausiausia lietuviškosios inteligentijos dalis, aktyviai reikėsi draudžiamosios spaudoje, o vėliau didelę įtaką darė gana gausiai periodinei spaudai.

„O slapyvardžių grožis!“ – *rodos, yra sukęs poetas Jonas Strielkūnas*.

Taip poetas yra pasakęs eilėraštyje, skirtame draudžiamajai spaudai. *Sąvade* skaitytojas ras daug kartų užfiksuotus tokius slapyvardžius, kaip *Vėjas, Vėtra, Viesulas, Keleivis, Banga, Banguolis, Bangmylys, Klajūnas, Aušra, Aušrūnas, Svajonė, Svajus, Svajužis, Žaibas, Kirvis, Kirvelis, Lakūnas, Lakūnelis, Svyrunėlis, Svyruoklis* ir panašiai. Jie ne tik turi konkrečią socialinio maišto reikšmę, bet ir liudija romantišką, melancholišką lietuvių sielą, kupiną nerimo, trokštančią vėtrų, bangų, aušrų. O mūsų didžiųjų kūrėjų slapyvardžiai ilgainiui imti vartoti vietoj tikrųjų pavardžių – Maironis, Jovaras, Lazdynų Pelėda, Šatrijos Ragana, Miglovara, Vydūnas... Juk tai nėra vien paprasti slaptazodžiai, bet jie svarbūs ir estetinė prasme.

Ar tai ne romantizmo pagimdyti slapyvardžiai?

Kodėl ne! Pasaulinėje literatūroje slapyvardžių vartojimas jau buvo įsigalėjęs. Augo lietuvių literatūra, stiprėjo estetinė savimonė, formavosi mada bei tradicija vartoti slapyvardžius, *pen-name*, kaip pasakytų anglai.

Ką mums byloja ta estetinė tradicija?

Pirmiausia mums primena kūrėjo norą savo kūrybą atskirti nuo buities. Štai kad ir Salomėja Nėris. Kaip Bačinskaitė ji buvo ir mokinė, ir studentė, ir ateitininkė, kaip Bučienė – mokytoja ir ponija, LTSR Aukščiausiosios Tarybos deputatė ir visuomenės veikėja. Bet, kaip

Slapyvardžiai – lietuvių sielos ir epochos prieštaravimų atspindys (2)

Antanas Ulpius (1904–1981 m.) – ilgametis Lietuvos knygų rūmų direktorius, vienas pirmųjų pokario metais lietuviškųjų slapyvardžių rinkimo ir sisteminimo iniciatorių, sukaupęs gausią lietuviškųjų slapyvardžių kartoteką; greta A. Ulpio – jo pavaduotoja Irena Janina Jurevičiūtė (1923–1980 m.)

Salomėja Nėris, ji buvo tik poetė. Mums poete ji ir išliko.

Tokios tradicijos rašytojai laikėsi iki Antrojo pasaulinio karo. Ne vienas poetas, ypač poetės, puošėsi slapyvardžiais. Štai vienas kitas žymesnis: Tyrų duklė (Bronė Buivydaitė), Alė Sidabraitė (Elena Žalinkevičaitė-Petrauskienė), Audrų Duklė (Pranė Petruolytė), Alė Rūta (Elena Nakaitė), Jonas Aistis (Jonas Aleksandravičius) ir t. t.

Nemažai rašytojų, pagrindinę savo kūrybos dalį pasirašinėdami pavardėmis, periodinėje spaudoje slapyvardžiais švaistėsi į kairę ir į dešinę. Taip elgėsi, pavyzdžiui, Kazys Binkis, Balys Sruoga, iš dalies – Kazys Boruta ir kiti. Tačiau, reikia pasakyti, kad jų pasirinkti slapyvardžiai nėra beprasmiški. Štai B. Sruoga teatrinę kritiką ir publicistiką pasirašinėjo gana išmoningais slapyvardžiais, tokiais, kurie atitiko straipsnio turinį, paryškino jo idėją. Neretai slapyvardžiu rašytojas ironizuodavo save ar aprašomus veikėjus.

Panašūs slapyvardžiai gal rodo ir asmenybės manieringumą.

Galbūt. B. Sruogai tai buvo teatrališkumo mostas. Jo teatrinės kritikos skaitytojams būdavo aišku, kas parašė tą ar kitą straipsnį, rašytojui slapyvardžio reikėjo anksčiau aptartais sumetimais. Tačiau sutinku, kad ne vienam rašiusiajam, ir anksčiau, ir dabar, slapyvardis yra tam tikros tuštybės patenkinimas. Nieko nepadarysi – juk slapyvardžių žmogus griebiasi ne vien gerųjų savo savybių skatinamas.

Ar pakeista pavardė – slapyvardis?

Ar slapyvardžiu gausa rodo tautos rašto kultūros turtingumą? O gal priešingai? Gal į šį klausimą geriausiai padėtų atsakyti tarptautinė patirtis?

Manau, kad slapyvardžiai pirmiausia rodo, kad yra būtinybė – socialinė ar psichologinė – slėpti tikrąją pavardę. Jei žmogus keičia ją kitu

vardažodžiu, vadinasi, yra kokios nors priežastys. Galbūt tai politinės, ideologinės, pasaulėžiūros, o gal estinės, reklaminės ar dar kokios nors priežastys.

Slapyvardžių vartojimas – visuotiniai paplitę reiškinys. Kai skaitai pasaulinio mato kino žvaigždžių, garsių popmuzikantų, dainininkų, populiarių rašytojų biografijas, pastebi, kad beveik visi jie pasikeitę pavardes, kitaip sakant, vadinasi slapyvardžiais.

Tačiau slapyvardžio gal nereikėtų suplakti į viena su pakeista pavardė? *Aktorė Merlin Monroe (Marilyn Monroe) – tai Normos Džyn (Norma Jean) vardas ir pavardė, dainininkė Edith Piaf (Edith Piaf) – Edith Džiovana Gasjon (Edith Giovanna Gassion), Madona – Madona Luiz Veronika Cikonė (Madonna Louise Veronica Ciccone).*

Stengtis atskirti pakeistą pavardę nuo slapyvardžio kasdieniame gyvenime gal ir nereikia, bet bibliografiniame darbe būtina. Prof. Vaclovas Biržiška 1943 m. paskelbtame *Lietuviškųjų slapyvardžių ir slapyraidių sąrašė* rašė, kad jo pateikti slapyvardžiai ne visi yra slapyvardžiai tikrąja šio žodžio prasme, ne vienas slapyvardis tik formaliai gali būti juo laikomas. Tačiau bibliografiniu požiūriu jie visi vertintini vienodai – kaip slapyvardžiai.

Tikriausiai akis kreipėte ir į kaimynų kraštuose išleistus panašaus pobūdžio leidinius?

Pravertė Lenkijoje 1996–1998 m. išleistas *Słownik pseudonimów pi-sarzy polskich* (liet. – *Lenkų rašytojų slapyvardžių žinynas*). Tai penkiatomis leidinys, į kurį įtraukti lenkų spaudos slapyvardžiai nuo seniausių laikų iki 1978 metų. Žinynas apra-

šoma daugiau kaip 80 tūkst. slapyvardžių.

Jūs parengtas „Sąvadas“, aprėpiantis daugiau kaip 30 tūkst. slapyvardžių, jei palyginsime Lenkijos ir Lietuvos spaudos mastus, sudaro išpūdį, kad lietuviškoje spaudoje buvo vartojama daugiau slapyvardžių.

Manau, kad išpūdis teisingas. Neužmirškime, kad, pirma, lietuviška spauda lotyniškaisiais rašmenimis buvo draudžiama daugiau negu keturiasdešimt metų. Į draudžiamąją spaudą išimtinai buvo rašoma tik slapyvardžiais. Antra, lenkai išleido *Rašytojų slapyvardžių žinyną*, nors tai ir sąlyginis pavadinimas, nes į tą penkiatomį įtraukti ir žurnalistų, ir mokslininkų, žodžiu, rašto žmonių slapyvardžiai. Paprastų žmonių, t. y. vietos autorių slapyvardžių, į savo žinyną lenkai neįtraukė. Mes, sekdami V. Biržiškos įtvirtinta nuostata, į *Sąvadą* įrašėme ir vietos autorių sla-

pyvardžius. Žinias apie juos surinkome archyvuose, rankraštynuose. Pavyzdžiui, prieškariu populiaraus dienraščio *Lietuvos žinios* archyvą jo leidėjai gana rūpestingai kaupė, o dabar ne mažiau rūpestingai saugo Nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyrius. Ten visi dienraščio autorių slapyvardžiai atskleisti, tiksliau, patys rašinių autoriai juos yra atskleidę – pasirašydami pavardę, jie prašė žinutę skelbti koku nors nurodytu slapyvardžiu. Priežastis taip pat nurodydavo. Vieni aiškino, kad bijo, kad kaimynai nesužinotų, kiti – nenorį sureikšminti savo asmens ir panašiai. Žmonės kėlė įvairias problemas, viešino negeroves. O tai, kaip žinoma, visada rizikinga.

Prisiminęs *Lietuvos žinių* archyvą, negaliu neparaginti šiuolaikinių redakcijų kaupti savo leidinių archyvus, juk jų kada nors gali labai prireikti.

Atgijo mitologiniai vardai

Kur slapyvardžių daugiau – į literatūros kelią tik stojančiose tautos ar turinčiose gilią literatūrinę tradiciją?

Manau, kad tautos, kurios ilgai turi gausią literatūrą ir daugiau slapyvardžių. Slapyvardis yra istorijos proceso ir dvasinės kultūros išraiška ir liudytojas. Juk, pavyzdžiui, ne šiaip atsitiktiniais slapyvardžiais buvo pasirašinėjama spaudos draudimo laikotarpiu, bet tokiais, kurie reikėdė maištingumą, nepasitenkinimą, ragino kovoti. Neatsitiktinai tuo metu buvo renkamas ir mitologinius ar istorinių asmenybių vardus. Jais siekta pabrėžti lietuvių tautos ir jos kultūros unikalumą, senumą, reikšmingumą.

Pokario metų partizanai slapyvardžius nebūtinai pasirinkdavo spaudos reikalams. Slapyvardžiai slėpė tikruosius jų vardus.

Žinoma. Į *Sąvadą* įtraukėme ne tik tuos partizanų slapyvardžius, kuriais jie pasirašinėjo pagrindinio spaudos straipsnius, dokumentus (protokolus, kvietimus, kreipimus), bet ir eilinių kovotojų slapyvardžius, nes šiandien jie kelia visuomenės susidomėjimą. Partizanų slapyvardžiai yra daug kuo panašūs į spaudos draudimo laikotarpio slapyvardžius. Jie taip pat buvo kotuojami iš mitologinių įvaizdžių, didingą Lietuvos istoriją liudijančių vardų, neapykantą okupantams žadinančių sąvokų.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Dr. Regina Varnienė, Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos direktoriaus pavaduotoja, šios bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centro direktorė, projekto „Lietuviškieji slapyvardžiai: aiškinimas ir sąvada sudarymas“ vadovė, įteikia „Medžiagos lietuviškųjų slapyvardžių sąvadaui“ pentąjį sąsiuvinį doc. Jonui Bulotai (1923–2004 m.), žinomam žurnalistui, pedagogui, slapyvardžių aiškinimo ir skelbimo entuziastui

Sveikiname XIII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumo dalyvius!

Birželio 30 d. Vilniuje prasidėjo XIII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziumas.

Šv. Mišias Vilniaus arkikatedroje bazilikoje laikė Jo Eminencija kardinolas Audrys Juozas Bačkis, Vilniaus arkivyskupas metropolitas. Iškilmingas Simpoziumo atidarymas

vyko Lietuvos Respublikos Seimo III rūmų salėje. Invokaciją atliko prelatas Edmundas Putrimas, Lietuvos vyskupų atstovas ir koordinatorių lietuviams, gyvenantiems už Lietuvos ribų. Sveikinimo žodį tarė Jo Ekscelencija Lietuvos Respublikos Prezidentas Valdas Adamkus.

Teletiltas tarp Vilniaus ir Vašingtono

XIII pasaulio lietuvių mokslo ir kūrybos simpoziume invokaciją atlieka prelatas Edmundas Putrimas

Pirmajame plenariniame posėdyje *Lietuva, kultūra, švietimas* pranešimą *Lietuvos švietimo ir mokslo pokyčiai per 15 Nepriklausomybės metų ir perspektyvos* skaitė Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras Remigijus Motuzas. Lietuvos MA tikrasis narys prof. Zigmas Zinkevičius pranešimą skaitė tema – *Lietuvių kilmės mįslę imenant*. Apie tradicinę, masinę ir moderniąją kultūrą kalbėjo doc. Giedrius Kuprevičius. Mokslininkų grįžimo iš užsienio į Lietuvą problemas gvildeno Daumantas Ma-

tulis, o pasaulio lietuvių bendruomeniškumo raidą – Vaiva Vėbraitė.

Simpoziumo metu buvo surengtas teletiltas tarp Vilniaus ir Vašingtono. Diskusijoje anapus Atlanto apie Lietuvos ir lietuvių vaidmenį tarptautinėje politikoje dalyvavo JAV Kongreso narys Tadeušas Makoteris (Thaddeus McCotter) ir Rytų Europos politikos specialistas, politikos analitikas Robertas Niurikas (Robert Nurick), o iš Lietuvos pusės – Europarlamento nariai Vytautas Landsbergis ir Justas Paleckis. Diskusiją Vašingtone vedė Lietuvos Respublikos nepaprastasis ir įgaliotasis ambasadorius

Vygaudas Ušackas, o Vilniuje – Vytauto Didžiojo universiteto Politikos mokslų ir diplomatijos instituto direktorius prof. Leonidas Donskis.

Plenarinio posėdžio tęsinyje prof. Rimas Vaičaitis aptarė mokslo institutų veiklą JAV universitetuose, o prof. Romualdas Kašuba ir Pranas Žiliukas pateikė ES ir JAV studijų kokybės užtikrinimo sistemų lyginamąją analizę.

Išsamiau apie Simpoziumą – kitame laikraščio numeryje.

„Mokslo Lietuvos“ informacija

Savo žinias ir jėgas – kitam žmogui

Birželio 25-ąją Lietuvos mokslų akademijos nariui korespondentui prof. Mindaugui Strukčinskui sukako 80 metų. Ta proga į jubiliejinę šio žymaus botaniko fitopatologo, t. y. augalų ligų tyrinėtojo, parodą pakvietė Lietuvos MA biblioteka.

Nesunku pastebėti, kad M. Strukčinsko mokslinių ir publicistinių darbų krautis išspūdingas ir į vieną parodą nesutalpinamas. Nieko nuostabaus, kad ekspoziciją rengęs bibliotekos Rankraščių skyrius turėjo kviestiti jubiliatą, kad šis padėtų atrinkti esmingiausius ir geriausiai jo įvairiapusę veiklą atspindinčius darbus. Bibliografiškai suskaičiavo daugiau kaip 400 profesorius parašytų mokslinių straipsnių, dvi monografijas ir 11 knygų apie ankštinių augalų, vaiskrūmių grybines ligas. Kai kurios parašytos su bendraautoriais.

Knygų skaičius, atrodo, nėra galutinis. Kiek mums žinoma, M. Strukčinskas jaučiasi įsipareigojęs parašyti dar ne vieną knygą. Temų laužti iš piršto netenka, nes profesorius domisi ne tik profesiniais dalykais, bet ir savo genealoginėmis šaknimis, jaučia pareigą kuo platesniam skaitytojų būriui padaryti pasiekiamus savo žymiųjų dėdžių – ekonomisto Petro Šalčiaus ir keliautojo Mato Šalčiaus – gyvenimo bei veiklos puslapius.

Pokario metais studijuodamas Lietuvos žemės ūkio akademijoje (dabar – universitetas), vėliau ten dirbdamas, M. Strukčinskas gyveno Kaune dėdės Petro Šalčiaus šeimoje. Tai buvo sunkūs metai žymiam tarpukario ekonomistui: vaikai – dukterė Giedrė (vėliau tapusi Sidriene) ir sūnus Algimantas – karo frontui artėjant prie Lietuvos, spėjo pasitraukti į Vakarų, o pats P. Šalčius 1950 m. buvo atleistas iš darbo Lietuvos MA Ekonomikos institute ir Vilniaus universitete – liko be pragyvenimo šaltinio. Vienintelė paguoda buvo seserėnas M. Strukčinskas, kuriam P. Šalčius pavesdavo tvarkyti svarbesnius

Atidarant prof. Mindaugo Strukčinsko 80-mečio jubiliejui skirtą parodą dalyvavo profesorius anūkės Vytė ir Urtė, žmona Aldona Strukčinskienė, kolegos prof. Albinas Kusta, akad. Veronika Vasiliauskienė, akad. Zenonas Rokus Rudzikas, Leokadija Kairelienė ir Povilas Saudargas

reikalus. Su seserėnu siejo ir svarbiausią savo darbą – išsaugoti surinktą Lietuvos ūkio istorijos medžiagą. Turėjo vilties, kad Mindaugas neleis išblaškyti vertingo archyvo, kad per daug metų kaupta medžiaga ilgai taptų pasiekiamu mokslui ir visuomenei. Nėra reikalo priminti, kad į sovietinės valdžios nemalonę patekusio asmens archyvui grėšė nemažai pavojų, bet kada galėjo atsidurti specialiajame fonde ar paprasčiausiai būti sunaikintas.

1958 m. mirus P. Šalčiui, o po poros mėnesių ir jo žmonai A. Šalčiuvienei, M. Strukčinskui teko ne tik rūpintis archyvu, iš Kauno persigabenti į Vilnių, bet teko padėti didelių pastangų, kad pagaliau prof. P. Šalčiaus vardas vėl būtų atgaivintas, pradėtas minėti spaudoje. Toks leidimas pagaliau buvo gautas artėjant 90-osioms P. Šalčiaus gimimo metinėms, 1983 metais.

Vieną svarbų žingsnį lydėjo kiti: M. Strukčinskas pasiekė, kad Vilniaus

universiteto partinis komitetas reabilituotų P. Šalčių, nusprendęs, kad 1950 m. jis iš darbo buvo atleistas neteisėtai. Universiteto bibliotekoje buvo įsteigtas P. Šalčiaus fondas Nr. 181, kuriam M. Strukčinskas perdavė dalį dėdės archyvo ir rankraščių. Pavyko išleisti ir du P. Šalčiaus raštų tomus.

Nepriklausomybės metais neliko buvusių draudimų, tačiau reikėjo P. Šalčiaus rankraštinius darbus rengti spaudai, ieškoti lėšų leidybai. Tai, kad galime skaityti P. Šalčiaus *Lietuvos žemės ūkio istoriją* (išspausdinta 1998 m.) – didelis M. Strukčinsko nuopelnas. Šią knygą jis rengė kartu su prof. Leonu Mulevičiumi. Kaune ant namo, kuriame gyveno P. Šalčius, atidengta jam skirta memorialinė lenta. Vykto P. Šalčiaus 100 ir 110 metų jubiliejiniai renginiai, kuriuose pristatyta žymaus ekonomisto veikla ir naujai išleistas jo knygos. Kaune, Romainių rajone, viena iš gatvių buvo pavadinta Mato ir Petro Šalčių vardu.

Visa tai – pirmiausia M. Strukčinsko rūpesčiu. Šį pavasarį, tik spėjus pasirodyti Vincento Lukoševičiaus knygai *Profesorius Petras Šalčius*, M. Strukčins-

kas tuojau pasirūpino ją pristatyti ir *Mokslo Lietuvos* skaitytojams.

Taigi pasiryžome rašyti apie jubiliatą M. Strukčinską, o parašėme lyg ir daugiau apie P. Šalčių. Tačiau juk tai ir yra labai būdinga, gal net esminė mūsų jubilato savybė – visas savo jėgas ir žinias atiduoti kitam žmogui. Ne vien dėdės P. Šalčiaus darbų ir atminimo įprasminimui. Lietuvos MA viceprezidentė akad. Veronika Vasiliauskienė, daug metų vadovavusi Akademijos Žemės ūkio ir miškų skyriui, patvirtins: vienas atsakingiausių skyriaus narių yra prof. M. Strukčinskas. Juo galima pasikliauti, patikėti bet kurį darbą – niekada nenuvils. Toks jis ir yra – geranoriškas, draugiškas, inteligentiškas, labai nuosirdus žmogus. Šitai patvirtins 17 disertantų, kuriems yra vadovavęs ir kelią į mokslo viršūnes padėjo nutiesti prof. M. Strukčinskas.

Kad neparašėme apie svarbiausius profesorius mokslinius darbus – teatleis jubilatas ir skaitytojai. Tuos darbus visada galima susirasti enciklopedijose ir bibliografiniuose leidiniuose. O kad su profesoriumi dar susitikime *Mokslo Lietuvos* puslapiuose – tai faktas, kuriuo mūsų skaitytojai netrukus turės progos įsitikinti.

Gražvydas Kantvydas

CHEMIJOS INSTITUTAS

skelbia konkursą į dieninę chemijos krypties doktorantūrą. Konkurse gali dalyvauti asmenys, turintys magistro laipsnį arba vienpakopio aukštojo mokslo baigimo studijų diplomą.

Stojantieji iki 2005 m. rugsėjo 8 d. moksliniam sekretoriui turi pateikti:

- 1) prašymą instituto direktoriaus vardu;
- 2) gyvenimo aprašymą;
- 3) magistro arba vienpakopio aukštojo mokslo baigimo diplomo ir jų priedų kopijas;
- 4) dviejų mokslininkų rekomendacijas;
- 5) savo mokslo darbų sąrašą ir jų atspaudus arba mokslinį referatą;
- 6) paso paskutinio lapo kopiją.

Dokumentai priimami A. Goštauto g. 9, Vilnius LT-01108, tel.: (8 ~ 5) 266 1294, 264 8884.

Direktorius

Panemunės pilis kyla naujam gyvenimui

Atkelta iš 1 p.

uostus. Iš tos užsienio prekybos ir buvo sukaupti turtai, kurių materialią išraišką ir matome panemunėje iškilusiomis pilimis. Jos ir buvo pastatytos tam, kad deramai reprezentuotų turtą, kuris kadaise buvo sukauptas iš Lietuvos gamtos turtų.

Iš tikrųjų pilimis ir turėtų rūpintis mecenatai, užsiimantys verslu ir turintys pinigų. Deja, Panemunės pilis pateko į nepavydėtina padėtį. Ir mūsų šalies piniguočiams, ir pačiai valstybei jos likimas kol kas, atrodo, nelabai rūpi. Kokių tik projektų ir pažadų nebuvo išsakyta! Tuos pažadus žarstė Lietuvos Respublikos kultūros ministerija, tad

Aukštųjų mokyklų rektorių konferencija ėmėsi tam tikrų žygių, kaip pilį būtų galima pritaikyti šalies aukštųjų mokyklų reikmėms. Deja, viskas baigėsi tuo, kad Vilniaus dailės akademija, kuri buvo įpareigota rūpintis šiuo objektu, taip ir liko su šia girnapuse po kaklu. Juk nėra reikalo kartoti, kad aukštoji mokykla turi daugybę būtent jai būdingų užduočių, labai didelių rūpesčių ir be pilių.

Ir vis dėlto Dailės akademijos garbei, o gal nelaimėi, reikėtų pasakyti, kad šios pilies nebuvo paskubėta atskratyti.

Mes nusprendėme, kad tai galbūt bus tas atvejis, kai pati kultūra pradės kurti sau naudingą objektą. Rėmėmės ne dosniai žadėta parama, kurios juk negavome, bet tik savo pačių kukliomis išgalėmis. Žodžiu, mėginame visuomenei gražinti šį kultūros objektą. Manau, kad Dailės akademija su visais savo fakultetais, katedromis ir specialybėmis gali tą pilį atgaivinti, prikelti naujam gyvenimui. Žinoma, jei sulauksime bent menkiausias paramos kad ir statybinėms medžiagoms įsigyti.

Kaip Panemunės pilis atiteko Dailės akademijai?

Pilies istorija įdomi tuo, kad ji dar Pirmosios nepriklausomybės laikais buvo atitekusiai Švietimo ministerijos dispozicijai. Taip atsitiko, kad pilis visą laiką buvo globojama kurios nors švietimo įstaigos. Pokario metais visi jos kratėsi, bet vienu me-

tu pilis tapo mūsų tuo metu dar Dailės instituto priežiūros ir globos objektu. Buvo pradėti restauracijos darbai: uždengtas stogas, padaryti betoniniai perdengimai, šiek tiek aptvarkyti kaminai ir dar šis tas. Tačiau pastarąjį dešimtmetį apie pinigus kokiems nors restauravimo darbams nė kalbos negalėjo būti. Vienai Akademijai išlaikyti 15 ha parko su tvenkiniu sistema juk ne pagal jėgas.

Tačiau parkas prižiūrėtas, tvarkingas, tvenkinių vanduo švyti.

Šį darbą daro du žmonės, ir dažniausiai talkų būdu. Net padorios technikos šiems darbams neturime. Tiesa, šiais metais šiokios tokios technikos sau leidome įsigyti. Pirkome mašiną, kuri kerta ataugančius krūmelius ir žolę. Turėdami tokią darbo priemonę, du parką prižiūrintys žmonės galės daugiau dėmesio skirti piliai. Tai vietiniai – Antanas Šveiberis ir Gintaras Butkus, – abu labai nagingi žmonės. Jie visą savo laisvalaikį ir skiria piliai bei parkui. Prižiūrėti šią pilį – Šveiberių giminės tradicija, per-

duodama iš kartos į kartą. Antanui ir Gintarui šis objektas brangus, jie dirba iš širdies, o ne dėl minimalaus jiems mokamo atlyginimo. Iki šiol pilyje negalėdavome lankytojų priimti dėl nesaugumo, o dabar visos laiptinės, koridoriai, grindys sutvarkytos, tad saugumo klausimas išspręstas. Parengėme visą būtiną turistinę informaciją – stendus, brošiūras ir knygeles lietuvių, vokiečių ir anglų kalbomis. Visa tai atvykstantiems turistams, kurių čia nuolat daugėja. Nemuno trasa Lietuvoje tampa labai svarbiu turistiniu keliu.

Kitos tokios vietos nerasi

Kodėl būtent Nemunas ir ši trasa?

Todėl, kad tokios upės, slėnio ir tokių pilių, kaip keliaujant panemune, daugiau niekur Lietuvoje nėra. Nuo Kauno iki pat Klaipėdos pilies, kuri pagal projektą dabar pradėta tvarkyti, yra labai įspūdingas maršrutas. Numatyta prie kiekvieno didesnio miestelio įrengti prieplaukas, tam gauta lėšų. Štai todėl ir Panemunės pilis neišvengiamai taps vis

svarbesniu lankymo objektu visoje šioje trasoje. Jau 10 valandą, kai dar neatidaryti pilies vartai, į juos jau klebena turistai. Vadinasi, būtina tą pilį atgaivinti, paversti lankomu objektu.

Kokia pilies teisinė priklausomybė?

Pilis yra valstybės nuosavybė, bet pagal panaudos teisę mes privalome ją rūpintis. Mūsų, kaip menininkų, nuomone, Panemunės pilis gali ir nebūti taip iščiustyta, kaip pilys kitose šalyse, kad ji, ir iki galo neatstatyta, puikiai tinka renginiams bei parodoms. Todėl šios dienos tekstilės parodos atidarymas pilies vidaus erdvėje yra puikias pavyzdys, kad ir esamos sąlygomis ji gali būti labai patraukli. Tai, kad ši bendra trijų VDA tekstilės katedrų – Vilniaus, Kauno ir Telšių – studentų paroda veiks iki rugsėjo pabaigos, lankytojams bus gera proga su ja susipažinti. Mėginame prie meninio gyvenimo telkti ir vietos vaikus, gyvenančius šalia esančiame Pilies kaime, dar vadinamame Vytėnais.

Pavyzdžiu gali būti ir šiandien pilyje atidaryta vaikų piešinių paroda. Vaikai piešė Panemunės pilį – kokią mato ir įsivaizduoja. Malonu, kad šios parodos dalyviai buvo apdovanoti, prizus gavo iš Jūsų rankų.

Turime ir įvairiausių kitų sumanymų. Norime pritraukti keramikus, kurie iš fragmentų atkurtų koklius ir kitus dalykus. Apie kitas idėjas šiandien dar nenorėčiau kalbėti, tegul bus maža paslaptis. Neabejoju, kad ši pilis tikrai turės ryškų savo gyvenimą. Vykęs pavyzdys ir tai, kad dideliame būriui VDA Kauno filialo balauroų įteikėme diplomus. Pagaliau

Panemunės pilies architektūra, parkas ir tvenkiniai sudaro įspūdingą gamtinę ir kultūrinę dermę

mums šiuo metu kalbantis, pilyje vyksta Jurbarko rajono diena, groja dūdų orkestras, girdime iš daugelio šalių atvykusių chorų atliekamas programos.

Įvairiems renginiams puikias galimas panaudoti pilies parką ir tvenkinius. Iki vakaro šventėje liksiantiems dalyviams bus pademonstruota ugnies skulptūra tvenkinyje. Taigi kultūrinis, meninis ir mokslinis gyvenimas Panemunės pilyje gali vykti ir šiandien iki galo nesutvarkytose patalpose.

Vis dėlto tikiu, kad mūsų valstybei vadovauja žmonės, kurie supranta tokių objektų svarbą. Tokios unikalios pilies, 15 ha parko ir tvenkinių sistemos Lietuvoje daugiau nėra. Tai vienintelė taip gerai išlikusi renesansinė reprezentacinė pilis. Gyny-

binių pilių Lietuvoje yra, bet ne tokio užmojo. Kaip rektorius, kuriam tenka užsiiminėti archeologija, istorija, negalėjau sau leisti, kad Panemunės pilis ir toliau dunksotų nelankoma, nuo turistinių maršrutų. Tad ir šios dienos renginiu mes tarsi beldžiamės į sąžinę tų, kuriems visa tai turėtų rūpėti. Jei susidaro sąlygos, kai su nedidele pagalba iš šalies išties daug galima nuveikti, tai kodėl mūsų pastangų nepalaikyti. Tai objektas, kuris patikrins ir mūsų valdžios vyrų norą vykdyti tautai duotus pažadus. Šios dienos renginyje lankėsi ir Lietuvos Respublikos kultūros ministras Vladimiras Prudnikovas.

Kultūra gali tarpti ir nerestauruotoje pilyje

Supratau, kad dideli pokyčiai į gera pilyje įvyko tik šį pavasarį.

Jei jau mums patikėta pilies globa, tai ne vien apie stogą turime gal-

Pasiruošimo diplomų įteikimui akimirka; dešinėje – VDA rektorius prof. Adamas Butrimas, kairėje – prorektorius doc. Arūnas Gelūnas

Vytėnų pagrindinės mokyklos moksleivių piešinių parodos „Mano kaimynystėje – Lietuvos didikų pilis“ fragmentas

Dr. Vilma Gudienė pasakoja, kaip rašė knygą „Panemunės pilis“ ir bendradarbiavo su Vilniaus dailės akademija

voti, bet ir apie jos lankymą. Tam reikia minimalių dalykų: grindų, langų, turėklų, laiptų... Pilis privalo gyventi. To ir siekiame.

Ar visi supranta ir palaiko Jūsų siekius?

Man atrodo, kad bent jau šios dienos lankytojai suprato, kad net ir nebaigtame restauruotame objekte meninis ir kultūrinis gyvenimas gali būti ne mažiau įdomus, kaip iki galo sutvarkytame ir į kurį ne taip lengva patekti. Juk tokiose pilyse Vakaruo-

mijos pastatams arba infrastruktūros objektams išlaikyti, tenka ir pinigai. Tačiau ją remontuoti, prižiūrėti parką tų lėšų nepakanka. Tikimės ir valdžios supratimo, nes jai turi rūpėti, kad toks objektas būtų lankomas. Net ir dabar į Akademiją kreipiasi įvairios firmos ir teiraujasi, ar Panemunės pilyje negalėtų apgyvendinti bent vienos kitos grupės turistų, keliaujančių Nemunu. Patį nakvynę tokioje pilyje taptų tikra pramoga, ilgam įsimintu

naudingas Lietuvos turizmo plėtrai. Pilyje galėtų būti įdarbinti ne du vietos žmonės, kurie neturi kur daugiau dirbti, bet ne mažiau kaip 20. Tai Nemuno trasa, kuri gali nešti šiam regionui ir Lietuvai pinigų.

Nemuno reikšmė didėja

Kaip kadaise Nemunu buvo vežama mediena, tai dabar bus vežami turistai. Panemunės pilis – tai tik vienas iš panemunės objektų, gal reikėtų jų

Diplomai įteikiami Vilniaus dailės akademijos Kauno dailės fakulteto Tekstilės katedros bakalaurems

se įrengiami brangūs restoranai ir viešbučiai.

Be meninio gyvenimo, šioje pilyje gali būti rengiami bendri renginiai ir vietos jaunimui, virti socialinis gyvenimas. Bent vasarą galėtų vykti labai daug įvairių renginių, galbūt ir kitais metų laikais.

Mintis aiški: ir nebaigtoje restauruoti pilyje gali virti kūrybinis ir meninis gyvenimas. Ar šios idėjos tolesnė ar panašią plėtotę matome ir VDA kaimynystėje, Vilniuje, Maironio g. 3, buvusios spaustuvės patalpose?

Buvusios spaustuvės patalpose mes laikinai rengiame parodas, bet mokymo reikmėms, studijoms iš esmės nerekonstravus tų patalpų pritaikyti neįmanoma. Jos nešildomos, todėl patalpoms pertvarkyti esame parėngę projektą ir tikimės lėšų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų.

Grįžkime prie Panemunės pilies reikalų. Suprantama, rekonstrukcijai reikia lėšų. Iš kur jų gaunate?

Siek tiek lėšų, skiriamų Akade-

lankytojams. Kol kas tokių paslaugų pasiūlyti negalime, tačiau minimaliausias lankytojų poreikius bent jau per metus tikimės patenkinti. Turėsime aiškesnį atsakymą iš ES struktūrinių fondų skirstytojų, gal sulauksime Kultūros ministerijos bei kitų organizacijų pažadėtų lėšų. Pradėjome bendradarbiauti su Jurbarko savivaldybe, kuri taip pat nėra turtinga, jai neskiriama lėšų tokiam objektui išlaikyti. Manau, kad bendromis pastangomis šį tą nuveiksime.

Visi geranoriški ir šią mintį palaiko?

Kol kas nesusedūriau, kad nebūtų supratingumo. Tikiuosi, Ūkio ministerija ir politinės partijos tą supratimą įrodys veiksmais. Tai objektas, kuris labai akivaizdžiai gali tikrinti tą supratingumą – kultūros, paveldo vertinimo ir verslumo. Juk projektą lėšoms iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų gauti mes pateikėme Ūkio ministerijai. Motyvuojame tuo, kad šis paveldas gali turėti ir ūkinę reikšmę, gali būti

sieti su visuma ir kalbėti apie visą turistų trasą Nemunu?

Apie tai, kiek žinau, maštoma, bet realiai žengtas vienas žingsnis – vadinamasis prielaukų projektas. Tačiau, jei turistams prielaukus, nebūs kur toliau eiti, tai vargu ar ką patenkins prielauka. Jau dabar Nemunu plaukioja laivai. Matydamas, kad Klaipėdos pilį ir Belvederio dvarą prie Nemuno įsigyja verslininkai, įsitikinu, jog verslo žmonės pradeda suvokti, kur reikia investuoti pinigų.

Jei tai kultūros poreikiams – puiku.

Manau, kad kultūra ir ekonomika čia neatsiejamos. Jei objektas sutvarkytas pagal visus paveldo ir aplinkos apsaugos reikalavimus, tai daug geriau negu šimtai merdinčių ar griūvančių Lietuvoje statinių. Mes nenorime, kad mums patikėtas objektas merdėtų.

Jau ne merdi, visur jaučiami gyvybės ženklai. Daug padaryta statybinių darbų. Galima užlipti į bokštų viršų, patirti puikiausių išpūdžių.

VDA Tekstilės katedros bakalaurės Džinos Jasiūnienės diplominis darbas „Klonavimas“, vadovė e. doc. p. Eglė Bogdanienė

Sudėjome grindis, įtvirtinome ranktūrius, antro aukšto salėje sudėjome tegul ir laikinas plokštes, tad lankytojai jau gali įeiti. Šiandien ne vienas šimtas jų apsilankė mūsų parodoje.

Įsivaizduoju Jūsų keblą padėtį: visada galite būti išpeiktas – girdi, studijų procesui stinga lėšų, dėstytojai gauna menkus atlyginimus, o Akademija mėgina įpūsti gyvastį Panemunės piliiai. Ar neatsitiks, kad koks nors Nikolajaus Gogolio mylėtojas staiga prisimins „Manilovo tiltus“?

Aš visa tai matau kiek kitaip. Šios dienos renginyje dalyvavo Akademijos Vilniaus, Kauno, Telšių, Klaipėdos fakultetai, visi galėjo pajusti, kad esame nemaža jėga. Neturėdami ypatingų lėšų, mes patys daug galime nuveikti, kad objektas atgytų ir gyvuotų. Aš net galvoju, kad ne nuo lėšų reikia pradėti, o nuo paties gyvenimo. Tada ir lėšų atsiras.

Buvo metas, kai Panemunės pilį norėta padaryti visų šalies aukštųjų mokyklų našta. Kai mes, patriotinių jausmų apimti rektorai, svarstėme projektą, mūsų buvę Švietimo ir mokslo ministerijos atitinkamo departamento vadovai žadėjo lėšų, kalbėjo apie tai, kaip pilį pritaikyti patriotiniam jaunimo ugdymui, piliečių auklėjimui. Tačiau visas patriotizmas išgaravo grįžus į Vilnių, kai atėjo metas objektui skirti bent šiek tiek lėšų.

Kai nagrinėjome Panemunės pilies pritaikymo Akademijos reikmėms klausimus, Akademijos Senatas svarstė, ar mums tai nėra per didelė našta. Senate buvo tam tikra opozicija. Tačiau šiandien iš šio ren-

ginio „opozicionieriai“ išvažiuodami sakė: „Jokiu būdu šio objekto Akademija neturėtų atsisakyti“. Akivaizdu, kad ne tik parodoms, bet ir vasaros akademijoms, kūrybinėms stovykloms, simpoziumams gali būti panaudota ši pilis. Mūsų studentai praktiškai metu restau-

ruoja vienuolynų sienas, o juk galėtų prisidėti ir prie šios pilies restauravimo. Jei galime žiesti koklius Trakuose, tai kodėl nepradėjus koklių daryti šioje pilyje? Juk jų originalai išliko. Mūsų tekstilininkės čia galėtų turėti specialią patalpą, kuri galėtų būti patraukli kad ir jaunavedžiams bei įvairių švenčių dalyviams. Mūsų interjero dizaineriai galėtų prisidėti savo pasiūlymais, nes jau atliko čia matavimų praktiką. Mūsų konstruktoriams taip

Ekspozicijos dalis

pat yra kur reikštis. Menininkams idėjų nestinga, neabejoju, kad kiekvienas iš jų galėtų pasiūlyti puikių dalykų, kaip ši pilis būtų gaivinama. Turėdama platų veiklos profilį, Akademija čia nemažai gali nuveikti. Todėl ir esu optimistas.

Nukelta į 16 p.

Vilko metais – po Žemaitijos miškus, parkus ir sodus (2)

Pradžia Nr. 12

Tęsiame pasakojimą apie birželio pradžioje Lietuvos žemės ūkio universitete su partneriais surengtos vienuoliktosios respublikinės mokslinės konferencijos Žmogaus ir gamtos sauga renginius, kurie mus veda į Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodą, o vėliau – ir į Baltijos pajūrį. Tai daug džiaugsmo mūsų žmonėms keliantys objektai, bet jie verti ir didžiausio mūsų rūpesčio.

Kai lemia dozė

Šį pavasarį pasirodžiusios *Vaistinių augalų enciklopedijos* viena bendraautorė – Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodo Vaistinių, prieskoninių augalų grupės vadovė dr. Ona Ragažinskienė konferencijos metu buvo mūsų vedlė po Vytauto Didžiojo universiteto Kauno

botanikos sodą. Leidinyje pateikti vaistinės augalinės žaliavos ruošimo būdai, išvardytos biologiškai veikliosios medžiagos, išryškinti retų ir nykstančių augalų rūšių apsaugos įstatymai. Tai labai svarbu, nes po Nepriklausomybės atkūrimo gyventojai atgauna jų šeimoms priklausiusias žemes, tarp kurių gali būti ir saugotinių teritorijų, jose gali būti neleistinos net ir vaistinių augalų paruošos. Savininkas turi laikytis valstybės įstatymų, o pirmiausia juos žinoti.

Užsiminėme, kad enciklopedijoje pristatomos vaistiniuose augaluose susikaupusios biologiškai veikliosios medžiagos. Pavyzdžiui, visiems gerai žinomoje paprastojoje jonažolėje yra daug šių medžiagų: hipericino, flavonoidų, eterinio aliejaus, raugų ir kitų darinių, todėl šio augalo vartojimo diapazonas platus. Jonažolė įvairiose šalyse gydymo tikslams vartojama keletą šimtmečių. Ji buvo vadinama dieviškuoju augalu nuo žaizdų, velnio varytoja. Senovėje psichikos ligos buvo tapatinamos su velnio apsidimu, todėl galima teigti,

kad jau tada liaudies medicina atkreipė dėmesį į šį augalą, kuris tinca sergant panašiomis ligomis. Dabar jonažolės preparatai sėkmingai vartojami gydant depresiją.

Kiekvienas vaistinis augalas gali žmogui padėti, bet gali ir pakenkti. Viską lemia dozė. Hipokratas tai žinojo jau ir Antikos laikais. Dozę nustato tik gydytojas. Todėl prie kiekvieno augalo aprašymo enciklopedijoje rasime priedą: „Prieš pradėdant vartoti žaliavą, ruošti arbatas, būtina pasitarti su gydytoju ar vaistininku“. Nuodingieji augalai iš viso nenaudotini be specialisto paskyrimo ir jo priežiūros.

Dr. Ona Ragažinskienė jau daug metų tyrinėja vaistinius augalus, bet neskuba teikti receptų, kaip gydyti vieną ar kitą ligą, nes tai gydytojo kompetencija. Mokslininkai keistai atrodo, kai iš laikraščio redakcijos atėjusi mergaičiukė pateikia jai keliasdešimties klausimų sąrašą ir prašo atsakyti. Klausimai maždaug tokie: ką daryti, jei vaiką kankina pilvo diegliai? Mėgina pasitikslinti,

Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sodo Vaistinių, prieskoninių augalų grupės vadovė dr. Ona Ragažinskienė džiaugiasi naujaja „Vaistinių augalų enciklopedija“

apie kokią amžiaus grupę kalbama. Žurnaliste apie tai, atrodo, nepagalvojo, jai rūpi vaikas apskritai. O Ragažinskienė neslepia pasipiktinimo: ar galima kalbėti apskritai, juk tai gali būti labai rimtos ligos pradžia.

Kitas klausimas: ką daryti kosulio atveju. Vėl nesukalbama, nes kosulys kosuliui nelygu. Gydymą skiria tik gydytojas. Žurnalistai rašydami apskritai tam tikrą skaitytojų dalį orientuoja į tai, kad viską žino ir gali nuo bet kokių ligų išgydyti tik žiniuonės, burtininkai ir ekstrasensai. Į tokį naujųjų viduramžių etapą drąsiai žengia visuomenė, kurią veda taip pat ir tam tikro pobūdžio spauda.

Svarbiausia – išsaugoti

VDU Kauno botanikos sode minint vaistinių augalų tyrinėjimų bei kolekcijų kūrimo 80-ies metų sukaktį, 2004 m. rugsėjo mėnesį buvo organizuota tarptautinė mokslinė konferencija *Šiuolaikinės vaistažolininkystės raida*. Konferencijos darbe dalyvavo prof. Teris A. van Bekas (Teris A. van Beek) iš Vageningeno universiteto (Nyderlandai). Jis savo pranešime pristatė augalinės kilmės medžiagų šiuolaikinės analizės metodus. Šis mokslininkas – 2002 m. Europos geriausiojo farmakognosto premijos laureatas. Premija paskirta už monografiją *Ginkgo biloba*. Tad visai neatsitiktinai Vaistinių augalų grupėje prof. T. A. van Bekui skirtą nedidelį standą puošia dviskiaučio ginkmedžio šakelė. Budistams tai šventas augalas, auginamas prie šventyklų, vienas seniausių planetos augalų, išlikęs dar iš dinozaurų laikų. Dabar ginkmedžių lapai plačiai tyrinėjami įvairių sričių specialistų, o jų preparatai vartojami medicinoje. Antrą kartą mokslininkas apsilankė Kauno botanikos sode šių metų pavasarį. Štai šis žymus ir Europoje didelį autoritetą įgijęs mokslininkas pažymėjo, kad VDU Kauno botanikos sodas turi neįkainojamą vertybę – vaistinių augalų kolekciją. Autoritetingojo profesoriaus mintis tokia: išmanančiųjų pareiga – visa tai išsaugoti ir perduoti būsimoms kartoms. Kai bus išsaugota, atsiras norinčiųjų prisidėti ir padėti.

Vaistiniai augalai pasiekė ir pajūrį

1993 m. dukterinė tik gerokai mažesnė vaistinių augalų kolekcija iš

VDU Kauno botanikos sodo buvo įkurdinta Klaipėdos universiteto Botanikos sode. Klaipėdiečiai analogiškus augalų introdukcijos tyrimus atlieka pajūrio regiono klimato sąlygomis. Botanikos institute Vilniuje taip pat tyrinėjami vaistiniai augalai, bet jų kolekciniai pavyzdžiai yra iš natūralių augaviečių. O kauniečiai vykdo vaistinių augalų introdukciją ir aklimatizaciją, gausina vietinę florą iš įvairių pasaulio regionų naujomis augalų rūšimis ir veislėmis, tiria ir iš jų atrenka perspektyviausias auginti Lietuvoje. Vaistiniai augalai kolekcijoje suskirstyti farmakognostiniu principu pagal biologiškai veikliąsias medžiagas: alkaloidus, glikozidus, polifenolius, eterinius aliejus, polisacharidus, vitaminus ir kitas biologiškai veikliąsias medžiagas. Dabar jose auginamos 295 augalų rūšys. Tuo ypatinga ši kolekcija.

Tai, kad rausvažiedė ežiuolė pasirodė įmanoma ne tik auginti Lietuvoje, bet ir iš jos gaminti vaistinių preparatų, stiprinančių žmogaus imuninę sistemą, yra ir VDU Kauno botanikos sodo vaistinių augalų tyrėjų nuopelnas.

Seminaro dalyviai ragavo prieskoninių augalų ir žalumynų, išaugintų prieskoninių ir medingųjų augalų kolekcijoje. Prie kiekvieno patiekalo Kauno botanikos sodo darbuotojai gali pasiūlyti skirtingų prieskoninių, kurie labai pajavirintų meniu. Gaila, kad žmonės daugelio tų augalų nepažįsta, nėra ragavę, todėl ir neaugina.

Prieskoninių karalija

Dr. O. Ragažinskienė tvirtina, kad prieskoniniai augalai Kauno botanikos sode pradėti kaupti nuo 1956 metų. Dr. Sofija Dagytė 1979–1982 m. sudarė retųjų daržovių, prieskoninių ir medingųjų augalų ekspoziciją pagal A. Englerio klasifikacijos sistemą. Dabartinėje prieskoninių ir medingųjų augalų kolekcijoje ekspozicijoje auginama 110 rūšių, priklausančių 63 šeimoms ir 77 gentims. Kolekcija prasideda graikinių riešutmedžių giraitė. Šie augalai introdukuojami nuo 1935 metų. Kad riešutmedžių vaisiai vertingi, žino visi, bet retas kuris girdėjo, kad jų lapai – vertinga vaistinė žaliava.

Vis dėlto dr. O. Ragažinskienė nesiūlo skubėti sodinti iš Ukrainos ar kitų piečiau esančių kraštų atvežtų riešutmedžių, nes Lietuvos klimato

VDU Kauno botanikos sodo vaistinių augalų kolekcijoje augalų rūšys pažymėtos identifikacinėmis kortelėmis, kuriose nurodoma genties, rūšies pavadinimas, priklausomumas šeimai lotynų ir lietuvių kalba

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Vandens ir vėjo ardomas Baltijos krantas ties Karkle

sąlygomis jie vis tiek iššals. Tam ir reikalinga augalų introdukcija bei aklimatizacija. Tai ilgametis procesas. Dabar šioje giraitėje „tėvinių“ graikinio riešutmedžio augalų, kurie aklimatizavosi mūsų klimato sąlygomis teliko labai nedaug. Nuo jų surinktus vaisius galima dauginti, sodinukams Lietuvos žiemos nebus baisios.

Įdomus augalas – pavasarinė raktažolė, vadinama šv. Petro rakteliais. Vertingas prieskoninis augalas, pavasarį atželia vienas pirmųjų. Kiekvienas šeimos narys, suvalgęs po penkis šio augalo lapelius gautų dienai pakankamą kiekį vitamino C. Skonis primena salotas. Pravartu pažinti pavasarinę raktažolę, nes ši rūšis aptinkama natūraliose augavietėse.

Plačialapė pipirinė – daugiametis žolinis augalas, kuris galėtų gerokai praturtinti mūsų pietų stalą kaip puikus prieskonis. Lenktagalvis česnakas per visą vegetaciją nepraranda „svogūno savybių“ – nei kvapas, nei skonis nesikeičia ir tinka vartojimui nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens.

Kalninis dašis – labai vertingas prieskoninis augalas, bet mūsų klimato sąlygomis jį nėra lengva auginti. Pasak O. Ragažinskienės, tikslinga tyrinėti šios rūšies augalų biologines savybes ir ieškoti būdų, kaip paskatinti augalo sėklų daigumą.

Daug ką būtų galima imti tyrinėti, bet kartais Kauno botanikos sodo darbuotojų rankos per trumpas. Iš penkių mokslininkų, kurie kadaise dirbo su vaistiniaisiais augalais, dr. O. Ragažinskienė liko tik viena. Jai tenka dirbti ir su vaistiniais, ir prieskoniniais augalais. Kiek gali padaryti vienas žmogus? Kol kas nematyti ir pakaito, kurį parengti reikia ne vienų metų, nes nedaug kas iš jaunimo už menką atlyginimą nori aukotis tokiais veiklai.

Apynių kolekcija

Apynių kolekcija pradėta kurti 1925 metais. Joje buvo kaupiamos geriausios Vakarų ir Vidurio Europos veislės.

Kultūrinių apynių selekcija vykdyta nuo 1952 m. iki 1975 metų. dr. S. Gudanačiūsius hibridizacijos metodu, kryžmindamas Vakarų Europos veisles su Lietuvoje augančių apynių vyriškais individais, sukūrė veisles: vidutinio ankstyvumo – *Kauno gražieji*, *Kauno ankstyvieji*; vidutinio vėlyvumo – *Fredos Derlingieji*, *Fredos Taurieji* ir *Raudoniai*. Šioms veislėms būdingos geros biolo-

ginės ir ūkinės savybės bei trumpesnis vegetacijos laikotarpis, pritaikytas Lietuvos sąlygoms.

Dabar apynių kolekcijoje auginama 30 veislių, vienas hibridas ir 25 apynio pavyzdžiai iš natūralių augaviečių, – tai unikali kolekcija Baltijos šalų regione. Apynyno kuratorius jaunesnysis mokslo darbuotojas Kęstutis Obelevičius vienas 800 kvadratinų metrų plote kasmet puoselėja šią kolekciją.

Kur puotauja Fredos katės

Kauno botanikos sode sukurta unikali vaistinių augalų kolekcija, kuriai eksponatus pradėjo rinkti amžinąjį atilšį prof. Kazimieras Grybauskas. Šioje kolekcijoje augalus farmakognostiniu principu pagal biologiskai veikliausias medžiagas sugrupavo dr. S. Gudanačiūsius.

Dr. O. Ragažinskienė piktinasi neatsakingomis spaudos „rekomendacijomis“. Girdi, skaudamą dantį gydytojas rové – neišrovė, tada pacientas pakramtė mėlynosios kurpelės – ir dantis išbyrėjo. Ir tai rašoma respublikiniame dienraštyje. Vaistininkui, botanikui plaukai šiaušiasi, nes juk rašoma apie Lietuvoje nuodingiausią augalą.

Greta kitų vaistinių augalų auga ir tarpinė patrinija, kurioje kaupiasi vaistiniui valerijonui analogiškos biologiskai veikliosios medžiagos. Jei šio augalo būtų pasodinta daugiau, susirinktų visos Fredos katės, kvaišintųsi tol, kol augalai būtų sudraskyti. Siekdami augalus apsaugoti nuo tokios bėdos, botanikai juos kolekcijoje izoliavo, augina katėms neprieinamose vietose.

Būsimuosius kaimo turizmo organizatorius (tarp seminaro dalyvių kaip tik ir buvo keletas studenčių, studijuojančių šią sritį), perspėja, kad baltąjį diktoną žmonės noriai augina prie savo sodybų. Žydėdami šie augalai į aplinką išskiria daug eterinių aliejų, ypatingai saulėtą dieną virš tokio gėlių darželio tarsi tyvuliuoja eterinio aliejaus debesys. Šie dariniai gali sukelti alerginę reakciją! Lietuvoje ir Pietų Europos kraštuose, kur natūraliai šie rūtiniai (*Rutaceae*) šeimos augalai aptinkami, tai būtina žinoti.

Durnaropių pakerėti

Kolekcijoje apie tam tikrą vaistinių augalų grupę, o ypač jų vartojimą darbuotojai labai plačiai kalbėti nelinkę. Tai farmakognozijos, tok-

sikologinės chemijos ir farmakologijos studijų objektai. Tik ką pasirodžiusioje *Vaistinių augalų enciklopedijoje* nemažai apie tai rašoma.

Kokia kolekcijų paskirtis? Sukurtos apynių, vaistinių, prieskoninių ir medingųjų augalų kolekcijos-ekspozicijos ne tik buvo ir esti sudedamoji mokslo tiriamojo darbo dalis bei objektas, bet ir Lietuvos nacionalinių naudojamųjų genetinių išteklių ir biologinės įvairovės dalis, švietėjiškomokomoji bazė studentams, doktorantams, vaistažolininkystės specialistams ir visai visuomenei.

Vasarą į Kauno botanikos sodą atvyksta aukštųjų mokyklų – Vytauto Didžiojo universiteto, Kauno medicinos universiteto, Vilniaus pedagoginio universiteto, Veterinarijos akademijos ir Kauno kolegijos – studentai. Vaistinių augalų kolekcijoje rengiamos *Vaistažolių dienos*, susirenka daug besidominčių žmonių, klausinėja, kada vyks kitas panašus renginys. Lektoriais paprastai kviečiami Kauno medicinos universiteto, Kauno technologijos universiteto, Botanikos instituto darbuotojai ir Lietuvoje žinomi šios srities specialistai. Taigi visiems didelė šventė – specialistams, mokslininkams ir visai visuomenei.

Botanikos sodo darbuotojams kyla ir sunkumų. Šie renginiai turi būti bent šiek tiek finansuojami. Nors paskaitas koligos paprastai skaito nemokamai, atlieka visuomeninę prievolę, bet išlaidų vis tiek susidaro, o rėmėjų ieškoti, viską organizuoti ištis labai nelengva.

Vaistinių augalų introdukcijos ir aklimatizacijos tyrimai pradėti 1924 m. Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sode aktualūs ir šandien. Pagrindinis tyrinėjimo uždavinys – augalų iš įvairių geografinių regionų introdukcija ir aklimatizacija, atrenkant perspektyvias vaistinių, prieskoninių augalų rūšis ir apynių veisles auginimui Lietuvoje, įvertinant jų vaistinės augalinės žaliavos kiekybę ir kokybę, išsaugoti genetinius išteklius bei gausinti biologinę įvairovę. Vaistinių augalų biologinių, farmakognostinių savybių tyrinėjimai, daugiamečiai fenologiniai stebėjimai tampa vis reikšmingesni, nes, remiantis šių tyrimų duomenimis, galima parengti mokslines rekomendacijas vaistinių augalų auginimojams ir pagrįsti vaistažolininkystės mokslo koncepciją. Vaistinių

augalų kolekcijos visuomet buvo ir esti sudedamoji mokslo tiriamojo darbo dalis ir objektas.

Pastaraisiais metais VDU Kauno botanikos sode vykdomi vaistinių ir prieskoninių augalų tyrimai atitinka prioritetinę Lietuvos mokslinių tyrimų bei eksperimentinės plėtros kryptį Geros kokybės, saugaus ir ekologiškai švaraus maisto technologijos. Su partneriais Lietuvoje ir užsienyje (kartu su Vageningeno universitetu) vykdomas Lietuvos valstybinio mokslo ir studijų fondo remiamas projektas *Augalinės kilmės ekologiški funkciniai ingredientai ir maisto papildai maisto saugai ir kokybei FUNMAKO-SA* (projekto vadovas prof. dr. Petras Rimantas Venskutonis, KTU).

Daug dėmesio skiriama vaistinių augalų tarprūšinės ir vidurūšinės cheminės įvairovės tyrimams bei įvertinimui. Fitocheminė analizė pagrindžia vaistinės žaliavos ir jos produktų kokybei keliamus saugumo, veiksmingumo bei stabilumo rodiklius. Kauno botanikos sode įgyvendinant augalų nacionalinių išteklių įstatymo įgyvendinimo priemonių programos *Augalų genetinių išteklių moksliniai tyrimai 7* temos potėmę, vaistinių augalų bendri tyrimai vykdomi su Vytauto Didžiojo universiteto Chemijos katedra (vadovas prof. habil. dr. Audrius Maruška), kur augalų fitocheminė analizė atliekama naudojant dujų chromatografiją, efektyviąją skysčių chromatografiją ir kapiliarinę elektroforezę. Moksliniai tyrimai vyksta moderniai įrengtose instrumentinės analizės laboratorijose, kurios buvo įsteigtos vykdam tarptautinio bendradarbiavimo projektus.

Skirta jūros krantui

Apsilankymas Vytauto Didžiojo universiteto Kauno botanikos sode, kur galėjome šiek tiek susipažinti su vaistiniais ir prieskoniniais čia augi-

namais augalais bei jų tyrinėjimu, buvo gera preliudija dalykinės konferencijos *Žmogaus ir gamtos sauga* dalyvių išvykai į Karklę, Palangą, Šventąją, Kretingos ir Telsių miškų urėdijas. Ten susipažinta su Palangos botanikos parko rekreaciniais ištekliais, parkų ir miškų rekreacine reikšme ir išteklių įvairove.

Lietuvos žemės ūkio darbuotojų profesinių sąjungų federacijai priklausančioje poilsio stovykloje *Žilvitis* vyko konferencijos plenarinis posėdis išvykoje. Klaipėdos universiteto Gamtos ir matematikos mokslų fakulteto dekanas, Rekreacinės architektūros ir kraštotvarkos katedros vedėjas doc. dr. Petras Grecevičius skaitė pranešimą *Lietuvos Baltijos jūros kranto zonos būklės sisteminiai tyrimai ir raidos prognozės* (pranešimas parengtas kartu su doktorantais Vitalijumi Juška ir Ramune Urboniene).

Baltijos pajūris ties Karkle – aki-vaizdus pavyzdys, kaip jūra ardo krantą ir čia augantį mišką. Po kiek-

vienos audros vis nauji medžiai su paplautu smėlėtu skardžiu virsta žemyn – jūrai reikia vis naujų aukų.

Panaši padėtis ne tik ties Karkle, bet ir daugelyje pajūrio vietų, taip pat ir ruože tarp Birutės kalno ir naujojo tilto į jūrą. Vis didesnė grėsmė iškyla ne tik apsauginėms kopoms, bet apskritai mūsų pajūrio kopoms ir net garsiesiems Palangos paplūdimiams. Senkančios jūros atnešamo smėlio atsargos nespėja papildyti rudens audrų pažeistų kopų ir paplūdimių. Per pastaruosius 15 metų Lietuvos teritorija tapo šiek tiek mažesnė. Paplūdimio nuolydis žemėja, vadinasi, didėja pavojus, kad ir kopagūbris gali irti vis greičiau.

Pakrantės ruožas nuo Birutės kalno iki jūros tilto pasirodė esąs ypač pažeidžiamas. Teisintis, kad vyksta natūralus jūros kranto ardyimo procesas ir nieko nedaryti būtų blogiausia, ką galima sugalvoti. Nors ir daryti reikia su protu. Iš tiesų prieš kelis šimtus metų jūros krantas buvo gerokai platesnis, bent toks jis atrodo P. Grecevičiaus pademonstruotame brėžinyje. Net ir 1990 m. kranto linija ėjo ten, kur dabar tyvuliuoja jūros vanduo. Tokį vaizdą teikia to meto topografinė nuotrauka.

Atsistojus ant jūros tilto galima matyti, kad ties Birutės kalnu ir Palangos botanikos parku susidaro vis didėjanti įlanka. Ypač toje vietoje, kur jūros link veda S. Dariaus ir S. Girėno gatvė, jūra gerokai pasistūmėjo į sausumos pusę. Apsauginio kopagalio neliko nė pusės. Padėtis atrodo vis grėsmingesnė po kiekvienos didesnės audros. Po poros aktyvių sezonų, jei nebus imtasi esminių priemonių, jūros vanduo pradės daryti tiesioginį poveikį arčiau jūros esantiems pastatams, taip pat ir Botanikos parkui.

Bus daugiau

Gediminas Zemlickas

Matematikui užduoti klausimą – pusė darbo (2)

Pradžia Nr. 12

Apie birželio 1–5 d. Nacionaliniame sporto ir sveikatingumo centre Trakuose vykusią konferenciją *Matematinis modeliavimas ir analizė* toliau kalbamės su konferencijos organizacinio ir programinio komitetų pirmininku, Vilniaus Gedimino technikos universiteto Matematinio modeliavimo katedros vedėju prof. Raimondu ČIEGIU.

Ar pėdiname iš paskos

Vertinant Lietuvos mokslo rezultatus, dažnai girdime kritiškus balsus: esą mūsų mokslas atitrūkęs nuo gyvenimo reikių, neatitinka tarptautinių reikalavimų, mažai ką bendro turi su pramonės ir verslo užduotimis. Tačiau kad ir Jūsų pateiktas pavyzdys rodo kitą: bent jau matematika labai gerai jaučia tarptautinių reikalavimų mokslui pulsą?

Kalbėti, kad esame atsilikę ar dirbame netikusius mokslinius darbus, negalima, nes tas pats vyksta ir kitose Europos šalyse. Vienos mokslo kryptys pradeda atsilikti, apmiršta, nes tampa nebereikalingos, tų kryptų atstovai „spardosi“, skundžiasi, kad ne ten einama, bet juk taip ir turi būti. Bendros Lietuvos mokslo tendencijos yra teisingos, ir man jokių abejonių nekelia. Aišku, pinigų mokslui nepakanka, bet jų niekam nepakanka. Reikia išmokti ir patiems jų užsidirbti.

Tiesa, Lietuvoje nenormali „startinė aikštelė“, siekiant pritraukti jaunus žmones į mokslą. Jiems labai sunku patikėti, kad mokslas gali būti labai perspektyvi jų intelektualinės raiškos sritis, teikianči didelių galimybių. Labai svarbu jaunimą pritraukti, pasilikti universitetuose, kad jie dirbtų mokslinį ir pedagoginį darbą.

Kas nepriklauso nuo matematikų

Tačiau ar nuo pačių matematikų priklauso tos perspektyvos? Jei pramonei ir augančiam valstybės ūkiui nereikės mokslo, tai apie kokias perspektyvas galima kalbėti?

Šiandien mūsų konferencijoje

pranešimą skaitė žymus Vokietijos mokslininkas, beje, ir pirmojo matematinio Fraunhoferio instituto įkūrėjas – Helmutas Noincertas (Helmut Neunzert) iš Kaiserslauterno. Jis vardijo reikalavimus, kurie padėtų sėkmingai įdiegti mūsų aptariamą metodiką. Aš profesoriui replikavau: „Viskas gražu, bet ką daryti, jei nėra šalyje pramonės, kuriai mūsų paslaugos būtų reikalingos?“. Juk galime kalbėti, kiek norime, kad reikia būti pasirengusiems spręsti pramonei svarbias užduotis, būti aktyviems, ieškoti išteklių, bet visa bėda, kad Lietuvoje niekas nieko iš matematikos modeliavimo specialistų neprašo. Tarsi nebūtų pramonės. Lietuvoje taikomos įvežtinės aukštosios technologijos. Mūsų gamyklose esame mėginę diegti kai kuriuos projektus, bet tos įmonės suvaržytos, neturi teisės nieko keisti. Tad apie naujoves sunku kalbėti.

Taigi tada savo iniciatyvas mums paprasčiau nukreipti į kitas Europos šalis, nes ten būsime greičiau suprausti, mūsų mokslo labiau prireiks. Taip mes ir darome. Tai normalu, nes mes juk ir patys esame Europoje.

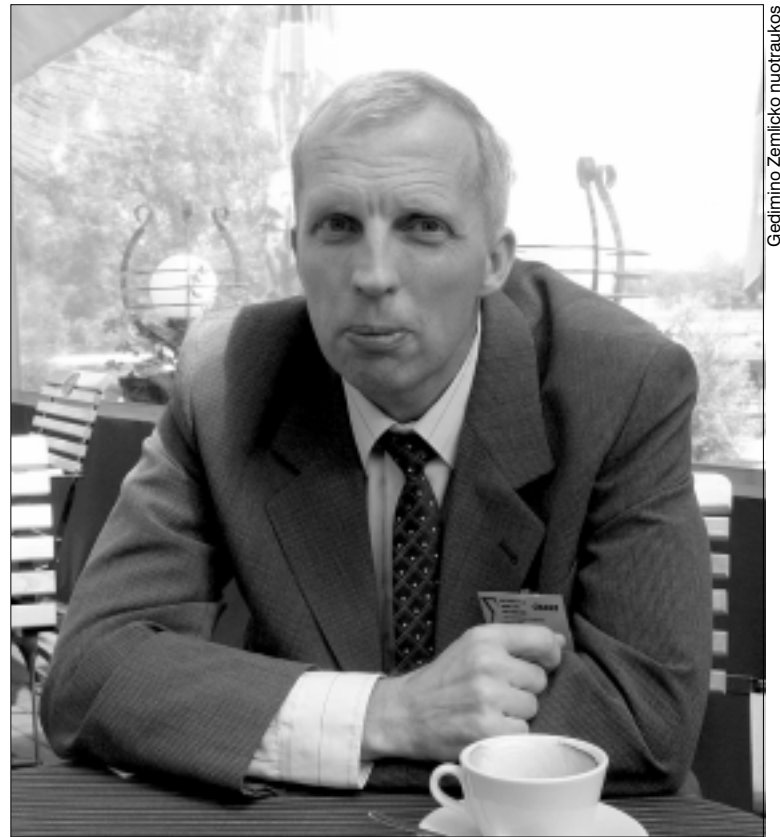
Vis dėlto kokius veiklos barus numatote kad ir būsimiems technomate-

matikos specialistams, kuriuos jau pradėjote rengti?

Aišku, savo studentams negaliu pasakyti, kad jie dirbs tokioje ar kitokioje konkrečioje gamykloje. Papildoma garantija (o ir atsarginis variantas), rengiant šiuos specialistus, – kompiuterija. Mes visa tai ir aiškiname savo studentams. Šiandien iš Lietuvos kaip tik neišvažiuoja tie, kurie gerai išmano kompiuterijos sritį.

Beje, kai savo studijų programą siekėme įregistruoti, kilo toks pat klausimas: mūsų prašė pagrįsti būsimųjų šių specialistų poreikį. Į tai aš uždaviau savo klausimą: parodykite man kokius nors valstybės planus, kokia po 5 ar 10 metų bus Lietuvos ekonomika. Kokių specialybių reikės? Tada aš galėčiau pagrįsti technomatematikos specialistų reikalingumą.

Deja, atsakymo į savo klausimą negavau. Tiesa ir tai, kad antrą kartą ir man nebuvo užduotas klausimas, kur technomatematikai galės pritaikyti savo žinias. Mes manome, kad universitetinis išsilavinimas šios krypties jauniems specialistams padės susirasti savo vietą gyvenime. Formuoosis ir atitinkama rinka. Ta-

Vilniaus Gedimino technikos universiteto Matematinio modeliavimo katedros vedėjas prof. Raimondas Čiegis

čiau šiandien tiksliai atsakyti, kokie procesai vyks pramonėje ir kokių specialistų prireiks po 5–7 metų, būtų neįmanoma. Spėlioti būtų beprasmiška.

Tačiau specialistus reikia rengti ateičiai, o ne vien šios dienos poreikiams?

Be jokios abejonės, turime būsimus specialistus orientuoti į tą rin-

ką, kuri susiformuos po 5–7 metų. Jei atsigręšime į praeitį, kas buvo prieš kokius septynetą metų Lietuvoje, tai juk nebuvo ir šiandien garsių mūsų telekomunikacijos bendrovių. Internetas atsirado tik prieš dešimtį metų. Po tiek laiko mes kalbėsime apie visiškai naują pramonės pobūdį. Universitetuose turime rengti ir tiems procesams, o ne konkrečiai darbo vietai pasirengusius specialistus.

Ar baigėsi nacionalinių mokslo mokyklų metas

Buvo metas, kai didžiavomės Lietuvos tikimybių teorijos matematikų mokykla. Tačiau dabar mokslas įžengė į visai naują savo gyvavimo raiškos etapą ir, ko gero, ateityje nebeteks kalbėti apie nacionalines mokslo mokyklas. Tai praeities etapas. O kaip Jums atrodo?

Tarybų Sąjungos laikais investicijos į fundamentinį mokslą buvo pakankamos, tad ir Lietuvoje buvo galima turėti kelias mokslo mokyklas. Šiandien tai jau būtų, matyt, pernelyg didelė prabanga. Tiesa, Vilniaus universitetas gal dar mėgina išlaikyti kad ir tikimybių teorijos mokslo mokyklos tradiciją, bet ir tos mokyklos atstovai jau imasi daug visiškai naujų kitų kryptų. Tarp jų – draudimo matematika, finansų matematika ir t. t. Kai kurios tradicinės tikimybių teorijos kryptys jau užleidžia vietą naujoms kryptims. Nori nenori tenka taikytis prie naujos tikrovės.

Taigi galiu pritarti, kad ankstesnio tipo nacionalinio mokslo mokyklų, ko gero, nebebus. Tačiau labai gerai, kad susikūrė tam tikrų kryptų tyrinėtojų grupės. Jos dažniausiai yra tinkamo dydžio; tai gyvi dariniai. Ypač tada, kai juose yra jaunų žmonių.

Kiekvienas ras, kur pritaikyti savo žinias

Matematika – jaunųjų raiškos sritis. Jei taip, tai kas lieka daryti vyresniems?

Universitetuose yra daug įvairių darbų: pedagoginio, projektinio, pagaliau įvairių techninių darbų. Vieni turi generuoti idėjas, o kažkas turi padėti jas įgyvendinti. Kiekvienas didelis projektas – tai didelė apimtis darbų.

Aukščiausio lygmens fundamentinius klausimus gal iš tiesų gali

Minisimpoziumo „Hidrogeologinių ir aplinkosaugos problemų matematinis modeliavimas“ dalyviai iš Airijos, Baltarusijos, Estijos, Lietuvos, Ispanijos, Latvijos ir Vokietijos

Minisimpoziumo „Hidrogeologinių ir aplinkosaugos problemų matematinis modeliavimas“ posėdyje; pranešėjas prof. O. Ilievas (Kaiserslauterno ITWM institutas, Vokietija), sėdi prof. M. Kvapišas (Matematikos institutas, Lenkija), A. Jakuševas (VGTU) ir Č. Repšys (Vilniaus universitetas)

Viskas širdžiai

Spaudos konferencijoje: kalba prof. Vytautas Sirvydis; sėdi prof. Volfgangas Adė (Japonija, Draugijos generalinis sekretorius), prof. Juro Vada (Japonija, Draugijos kancleris ir įkūrėjas), prof. X.-D. Džu (Kinija, 2004–2005 m. Draugijos prezidentas), prof. Tofis Musivandas (Kanada, būsimojo 16-ojo pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos kongreso vykdomasis prezidentas) ir prof. Ričardas Janilionis (Lietuvos širdies ir krūtinės chirurgų draugijos prezidentas)

Atkelta iš 2 p.

Tą patį galima pasakyti ir apie plaučių persodinimą, nors plaučių persodinimo laukiančių ligonių skaičius daug didesnis negu laukiančių širdies transplantacijos. Priežastis – donorų stygius. Tai didelė pasaulinės medicinos problema.

Kalbėdamas apie kamieninių ląste-

Vilniaus universiteto akad. Giedrius Uždavynys su anūke Marija

lių panaudojimą, atkuriant pažeistus organus, taip pat širdies ir plaučių atskiras dalis, prof. T. Musivandas šią terapiją pavadino daug žadančia. Ji taip pat gali būti panaudota sukurti naujoms kraujagyslėms. Keletas pasaulio centrų eksperimento būdu šia kryptimi jau dirba, bet tai lėtas procesas. Kol kas dar neturima konkrečių rezultatų, kad šiais eksperimentais būtų sukurtas širdies raumuo ar kraujagyslė, kurias priitaikius pavyktų atkurti patikimai funkcionuojančią širdį. Taigi galimybių yra, ir perspektyvų, bet praktikoje tuos laimėjimus taikyti dar nepavyksta.

Beje, dvi Vilniaus kongreso sesijos kaip tik ir buvo skirtos šiems klausimams nagrinėti.

Klonavimui dar nedega žalia šviesa

Kalbėdami apie organų ar organizmų klonavimą, svečiai pabrėžė dideles dėl to kylančias etines, sociali-

nes ir ekonomines problemas. Daugelio šalių etninių grupių ir religijų atstovai netiki klonavimo galimybėmis ir perspektyvomis, suprantama, tada šiems metodams ir nepitaria.

Atsakydamas į klausimą, kaip kinai vertina klonavimo perspektyvas, prof. X.-D. Džu teigė, kad dauguma kinų, taip pat ir vyriausybė, klonavimo nesupranta, todėl jam ir nepitaria. Kinų profesorius klonavimą pavadino didele problema, tvirtino aiškesnę ateitį matąs kuriant hibridines širdis arba naudojant dirbtinę širdį kartu su ligonio natūralia širdimi. Dabar daugelis pasaulio centrų kuria dirbtines širdis, taip pat ir hibridines širdis, kurios yra pusiau natūralios ir pusiau dirbtinės. Tačiau čia labai svarbu kaina, kuri dažnai gali turėti lemiamą reikšmę.

Prof. J. Vada šį klausimą įvertino kaip gana tolimą net ir jo paties supratimui, todėl plačiau diskutuoti ta tema nepadarys. Jei nesupranta specialistai, tai dar sunkiau tai suvokti toliau nuo šių dalykų esantiems žmonėms. Prof. J. Vada mano, kad pirmiausia šiuos dalykus žmonėms reikia kantriai aiškinti. Ne visi organai žmogaus gyvybei tiek pat svarbūs. Svarbiausia – smegenys, jų normalus funkcionavimas, nes kitus organus galima pakeisti. Smegenys valdo jutimo ir kitus organus. Krūtinės ląstoje širdis ir plaučiai veikia kartu. Dauguma chirurgų pamiršta visumą ir pradeda kalbėti apie atskirus organus. Prof. J. Vada kaip tik ir perspėjo apie iš to kylantį pavojų.

Japonijoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, vis dar nesiliauja diskusijos ir kova dėl donorystės.

Ar turime lietuvišką širdies chirurgijos mokyklą

Širdies ir krūtinės ląstos chirurgijos pasaulinėms įžymybėms Kongrese nuolat užsimenant apie lietuvišką šios medicinos krypties mokyklą, žurnalistai paprašė savo požiūrį apie tai išsakyti V. Sirvydį ir R. Janilionį.

V. Sirvydis trumpai priminė svar-

biausius širdies ir krūtinės ląstos chirurgijos istorijos Lietuvoje etapus. Šie darbai buvo pradėti dar 1900 m., kai Vilniaus chirurgas G. Romas išleido apie širdį susikaupusius pūlius. Pirmas širdies sužeidimas buvo užsiūtas 1926 m. Panevėžyje; šią operaciją atliko žymus chirurgas Jonas Gusevas.

Pokariu pirmiausia plėtoti plaučių ir stemplės chirurgijos darbai, kuriuos atliko profesoriai Antanas Sučila, Pranas Norkūnas, Borisas Efrasas, Augustinas Pronckus. Pirmoji širdies operacija buvo atlikta 1957 m., kai B. Efrasas padarė pirmąją komisiurotomiją dėl širdies vožtuvų ligos.

Vis dėlto moderni širdies chirurgija Lietuvoje prasidėjo nuo 1964-ųjų metų, kai prof. Algimantas Marcinkevičius Vilniuje ir po dviejų mėnesių prof. Jurgis Brėdikis Kaune atliko pirmąsias operacijas, panaudoję dirbtinę kraujo apytaką. Lietuvoje susiformavo dvi skirtingos širdies chirurgijos mokyklos. Kaune prof. J. Brėdikis daugiau plėtojo širdies aritmijų chirurgiją, įdiegė stimulatorius į širdies chirurgijos praktiką. Vilniuje prof. A. Marcinkevičius daugiau plėtojo atvirą širdies chirurgiją, ypač koronarų, įgimtų širdies ydų ir aneurizmų chirurgiją.

Šiandien Lietuvoje širdies chirurgai daro maždaug tą patį, ką ir pasaulio chirurgai. Suaugusiųjų širdies chirurgija – Vilniuje, Kaune ir Klaipėdoje, o naujagimių ir vaikų širdies chirurgija plėtojama tik Vilniuje. Visi šie širdies chirurgijos centrai turi savų laimėjimų, atlieka mokslinius tyrimus, sugeba pasiūlyti ir įdiegti naujoves. V. Sirvydis išskyrė profesorius Giedrius Uždavynio (Vilnius), Rimanto Benečio (Kaunas), Gedimino Kundroto (Klaipėda) šios srities darbus.

Kaip išskirtinę Lietuvos širdies chirurgijos ypatybę V. Sirvydis vadina ir jos prieinamumą daugeliui Lietuvos žmonių. Nors eilės ir susidaro, bet ligoniai paprastai tų operacijų sulaukia. Pagal operacijų skaičių

riose pasaulio šalyse. Taigi Lietuvos širdies chirurgų darbai gerai žinomi ir tarptautiniu mastu.

Dėmesys plaučiams turi didėti

Prof. R. Janilionis pripažino, kad krūtinės ląstos chirurgija Lietuvoje nebuvo taip išplėtoti ir pagarsėjusi kaip širdies chirurgija. Taip atsitiko dėl daugybės objektyvių priežasčių. Tačiau ligonių, turinčių krūtinės ląstos patologiją, yra ne kiek ne mažiau kaip širdies ligonių. Krūtinės organų – ne vien širdies – patologija ganėtinai sunki, gydymas sudėtingas ir labai brangus. Mūsų valstybė nėra tokia turtinga, kad įstengtų vienodai remti abi sritis. Šiandien daugiausia dėmesio skiriama daugeliui kitų organų, taip pat ir esančių krūtinės ląstoje. Nebeužtenka lėšų.

Visos pagrindinės pasaulyje daromos krūtinės ląstos operacijos atliekamos ir Lietuvoje. Už tas galimybes R. Janilionis teigė jaučias didžiulį dėkingumą prof. Hermesui C. Grilui

Susipažinimo vakaras Trakų pilyje: doc. Arimantas Grebelis, prof. Algimantas Marcinkevičius, prof. Giedrius Uždavynys (Lietuva) ir dr. A. Černiavskij (Rusija)

Lietuva maždaug atitinka ir kitų Europos Sąjungos šalių – Čekijos, Vengrijos, Jungtinės Karalystės – lygį. Gal kiek daugiau tų operacijų atliekama Skandinavijos šalyse.

V. Sirvydis taip pat pažymėjo, kad Lietuvos širdies chirurgų straipsniai spausdinami tarptautiniuose žurnaluose, o pranešimai skaitomi žymiausiuose širdies chirurgijai skirtuose renginiuose įvai-

(Hermes C. Grillo) iš Bostono, JAV, kuris daug prisidėjo, kad krūtinės ląstos chirurgai iš Lietuvos išmokytų ir patobulintų atliekamas trachėjos operacijas. Tai vienos iš sudėtingiausių pasaulyje operacijų, kurios daugelį metų daromos ir Lietuvoje.

Krūtinės ląstos operacijų perspektyva – endoskopinės chirurgijos plėtojimas, kai per mažus pjūvius daromos sudėtingos operacijos: stemplės, plaučių dalies šalinimo, daug plastinių operacijų. Vis dėlto mažai valstybei tos operacijos yra labai sunki našta, nes tai itin brangi chirurgija. Būtinai vienkartiniai instrumentai, kurių per vieną operaciją sunaudojami bent keli. Šiandien mūsų valstybei tai itin sunki ir gal nepakeliamą finansinę našta, bet strategiškai būtent į tokių operacijų ateitį turi būti orientuota širdies ir krūtinės ląstos chirurgija. Kaip matome, šios srities medicinos ateitį Lietuvos ir pasaulio chirurgijos autoritetai mato ir vertina labai panašiai.

Pasaulio širdies ir krūtinės chirurgų draugijos generalinis sekretorius prof. Volfgangas Adė ir Draugijos kancleris bei įkūrėjas Juro Vada (Japonija)

Profesorai X.-D. Džu (Kinija), Tofis Musivandas (Kanada) ir Ričardas Janilionis

Liudviko Gedimino Rėzos paminklas Karaliaučiuje

Gedimino Žemlėkio nuotrauka

Liepos 1 d. Karaliaučiuje (Kaliningrade), minintiame savo 750-ies metų sukaktį, buvo atidarytas paminklas poetui, folkloristui, vertėjui ir literatūros kritikui prof. Liudvikui Gediminui Rėzai (1776–1840 m.). Paminklo autorius – skulptorius Arūnas Sakalauskas ir architektas Vytautas Krištopavičius. Taip pat su tvarkytas ir skveras. Tai penkių didžiųjų Lietuvos miestų – Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio – ir Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos dovana Karaliaučiaus miesto įkūrimo jubiliejaus proga.

Apie šį renginį skaitykite kitame *Mokslo Lietuvos* numeryje.

Naujasis paminklas profesoriui Liudvikui Gediminui Rėzai Karaliaučiuje; Lietuvos Respublikos Generalinio konsulato Kaliningrade kultūros atašė Arvydas Juozaitis ir paminklo autoriai – skulptorius Arūnas Sakalauskas ir architektas Vytautas Krištopavičius

Išėjo Antanas Tamošaitis

Į Antakalnio kapinių smėlį atgulė dailininkas Antanas Tamošaitis (1906–2005 m.), Vilniaus dailės akademijos garbės profesorius, profesionaliosios lietuvių meninės tekstilės pradininkas ir karštas lietuvių liaudies meno propaguotojas.

Apie tai skaitykite kitame *Mokslo Lietuvos* numeryje.

Gedimino Žemlėkio nuotrauka

Gali būti, kad tai viena paskutinių dailininko Antano Tamošaičio nuotraukų. Fotografuota š. m. vasario 15 d., minint A. Tamošaičio 99-erių metų sukaktį

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

papildomai skelbia konkursą šiai etatinei vietai:

Humanitarinių mokslų fakultete Istorijos katedroje: docento – 1.

Taip pat pataiso konkurso duomenis Katalikų teologijos fakulteto etatinėms vietoms užimti:

Bažnytinės teisės katedroje: vedėjo (profesoriaus arba docento) – 1, lektoriaus (daktaro) – 3;

Religijos studijų katedroje: vedėjo (profesoriaus arba docento) – 1, profesoriaus – 1, asistento – 2;

Teologijos katedroje: profesoriaus – 2, docento – 4, lektoriaus (daktaro) – 2.

Pedagoginis krūvis ir etato dydis nustatomas sudarant darbo sutartį. Dokumentai – 1) prašymas Rektoriaus vardu; 2) gyvenimo aprašymas; 3) mokslinių publikacijų sąrašas, kuriame išskirti: a) po daktaro disertacijos gyno, b) per pastaruosius 5 (penkerius) metus; 4) pažyma apie pedagoginio darbo stažą; 5) pažyma apie mokslinio darbo stažą; 6) mokslo laipsnių diplomų ir pedagoginių vardų atestatų spaudai – priimami iki š. m. rugsėjo 16 d. adresu: Laisvės al. 53, 3000 Kaunas, VDU Personalo tarnyba, 301–303 kab., tel. (8 ~ 37) 327 865.

LIETUVOS MOKSLO PREMIJŲ KOMITETAS

Dėl mokslo ir taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtos) darbų pateikimo Lietuvos mokslo premijų konkursui

Lietuvos mokslo premijų komitetas praneša, kad darbai 2005 m. Lietuvos mokslo premijų konkursui priimami iki 2005 m. spalio 1 d.

Mokslo darbus premijai gauti teikia Lietuvos mokslų akademijos prezidiumas, aukštųjų mokyklų senatai ir mokslinių tyrimų įstaigų tarybos.

Taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtos) darbus premijai gauti motyvuotu teikimu siūlo verslo įmonės ar organizacijos kartu su Lietuvos mokslų akademijos prezidiumu ar aukštųjų mokyklų senatais arba mokslinių tyrimų įstaigų tarybomis.

Darbai turi būti atrinkti ir pateikti remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintais Lietuvos mokslo premijų nuostatais (Valstybės žinios, 2003 m. vasario 12 d., Nr. 15, 2004 m. spalio 16 d., Nr. 152, Lietuvos MA interneto svetainė <http://neris.mii.lt/LMA>).

Komitetui pateikiama

1. Mokslo darbas(-ai) arba taikomosios mokslinės veiklos (eksperimentinės plėtos) darbas(-ai), pasiūlytas(-i) premijai (3 egz.).

Darbas(-ai) turi būti paskelbtas(-i), įdiegtas(-i) ar kitaip panaudotas(-i) ne vėliau kaip prieš metus iki jo (jų) pateikimo premijai. Jei pristatant darbų ciklus tarp jų yra straipsnių, juos būtina atitinkamai sugrupuoti ir įrašyti.

2. Darbą(-us) teikiančių institucijų pristatymas.

Darbų mokslo premijoms pateikėjai nustato kiekvieno kandidato kūrybinį indėlį ir nurodo darbų mokslinę ir praktinę reikšmę. Pageidautina, kad premijai teikiamo darbo autorių skaičius nebūtų didesnis kaip 4 asmenys. Asmenys, atliekantys tik administracinį darbą, į siūlomus premijuoti autorių kolektyvus neįtraukiami.

3. Pateikiamo(-ų) darbo(-ų) glausta anotacija.

4. Kandidato spausdintų ir/ar įdiegtų mokslo darbų sąrašas.

5. Žinios apie autorių (autorius) [kiekvieno Gyvenimo aprašymas (CV)].

Visa pateikiama medžiaga turi būti tvarkingai sudėta į aplankus, segtuvus, dėžutes ar pan. (ir užrašytas darbo pavadinimas).

Darbai priimami Lietuvos mokslo premijų komitete (Lietuvos mokslų akademija, 1 kab., Gedimino pr. 3, LT-01103 Vilnius, informacija teikiama tel.: (8 ~ 5) 262 2136, 212 5370).

Lietuvos mokslo premijų komitetas

LIETUVOS ENERGETIKOS INSTITUTAS

skelbia viešą konkursą šioms pareigoms užimti:

- Regionų energetikos plėtos laboratorijos vadovo;
- vyresniojo mokslo darbuotojo Branduolinių įrenginių saugos laboratorijoje (2 et.);
- mokslo darbuotojo:
 - Energetikos kompleksinių tyrimų laboratorijoje (1 et.);
 - Medžiagų tyrimų ir bandymų laboratorijoje (2 et.);
 - Regionų energetikos plėtos laboratorijoje (2 et.).
- jaunesniojo mokslo darbuotojo:
 - Atsinaujančių energijos šaltinių laboratorijoje (1 et.);
 - Šiluminių įrengimų tyrimo ir bandymų laboratorijoje (1 et.).

Dokumentai – prašymas direktoriaus vardu, mokslo laipsnį liudijančio dokumento kopija, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymas, mokslo darbų sąrašas per pastaruosius 5 metus - priimami mėnesį nuo skelbimo išspausdinimo dienos adresu: Breslaujos g. 3, LT-44403 Kaunas, AK-216 kab. Išsamesnės informacijos teirautis tel. (8 ~ 37) 401 816.

Direktorius

Bchl BIOCHEMIJOS INSTITUTAS

skelbia:

1) priėmimą į biochemijos mokslo krypties dieninę doktorantūrą; stojantieji turi pateikti: prašymą instituto direktoriaus vardu, gyvenimo aprašymą, kvalifikacinio magistro laipsnio arba jam prilygstančio aukštojo išsilavinimo diplomo ir jo priedo kopijas, dviejų mokslininkų rekomendacijas, paskelbtų mokslo darbų sąrašą ir darbų kopijas, jei jų nėra – doktorantūros krypties mokslinį referatą ir kitus priėmimo skelbime nenurodytus, bet, jų nuomone, svarbius dokumentus;

2) konkursą mokslo darbuotojo pareigoms užimti:

Bioanalizės skyriuje – 1 vieta;

Vystymosi biologijos skyriuje – 1 vieta;

pretendentai turi pateikti: prašymą leisti dalyvauti konkurse, išsilavinimą rodančio dokumento kopiją, gyvenimo ir mokslinės veiklos aprašymą, mokslinių darbų sąrašą. Su reikalavimais pretendentes galima susipažinti instituto interneto svetainėje adresu: http://www.bchl.lt/doc_lit/wlie20.htm

Dokumentai priimami iki š. m. rugsėjo 1 d. adresu: Mokslininkų g. 12, 203 kab., LT-08662 Vilnius, tel. (8 ~ 5) 272 9144. Konkursas vyks rugsėjo mėnesį.

Direktorius

Panemunės pilis kyla naujam gyvenimui

Stasio Šimkaus mišriųjų chorų festivalio šventinis koncertas „Kur bakūžė samanota“ Panemunės pilies kieme

Vilniaus dailės akademijos Tekstilės katedros vedėja e. doc. p. Eglė Bogdaniienė ir e. doc. p. Žydrė Ridulytė prie studentų darbu

Atkelta iš 9 p.

Apie savigarbą

Ar turime Lietuvoje kitą aukštąją mokyklą, kuri imtųsi panašios užduoties?

Kitiems sudėtingiau. Sėdintieji auditorijose gal ne visada gali ryžtis tokiems darbams. Reikia išnamo, darbo įgūdžių, idėjų. Dailės akademija visa tai turi, kitiems būtų sunkiau.

Į daugelį dalykų Jūs, Rektoriau, žvelgiate visai ne iš merkantilių sumetimų. Iš Jūsų kalbos potekstės kyla mūsų valstybės savigarbos, pareigūnų atsakomybės dalykai ir t. t. Tačiau tas savigarbos ir atsakomybės mūsų šalyje, atrodo, kaip tik labiausiai ir stinga. Prisiminkime kad ir buvusio Užutrakio dvaro rūmų, parko ir tvenkinių likimą. Visai šalia Vilniaus nesugebama sutvarkyti ir atgaivinti unikalios kultūros paveldo objekto. Apie kokią tada valstybės savigarbą galima kalbėti?

Liūdna. Bet žvelkime optimistiškai – Užutrakyje nepavyksta, su Panemunės pilimi gal pavyks.

Išties valstybės vyrai privalo pasinaudoti tuo, kad Panemunės pilis pateko į geras rankas. Sėkmingesnio „kortų kritimo“ neįmanoma įsivaizduoti, nes Dailės akademija ne dejuoja, kad nieko neįmanoma padaryti, bet imasi iniciatyvos ir savo išgalėmis keičia esamą padėtį. Būtina palaikyti iniciatyvą, nes ar visą laiką ne apie tai kalbama iš aukštų ir kitokių tribūnų: turime ugdyti pilietinę visuomenę, palaikyti geras iniciatyvas, skatinti projektinį finansavimą. Čia kaip tik tas atvejis. Svarbu, kad Dailės akademijos bendruomenė, atrodo, suvokia,

kad tai objektas jų jėgoms.

Mums paprasčiau tokį objektą prikelti naujam gyvenimui, nes savo pačių jėgomis tas idėjas ir galime įgyvendinti. Gavę net ir nedidelę finansinę paspirtį, galėtume labai smarkiai pagerinti ir paties šio kultūros paveldo objekto padėtį. Bent tol, kol valstybė ar kiti mecenatai bus iš tikrųjų pajėgūs jį sutvarkyti taip, kaip reikėtų.

Kaip rasti ir pasiremti tikroju elitu?

Panemunės pilis gali tapti mūsų akademinės ir meninės bendruomenės jungtimi su Jurbarko rajono žmonėmis, gali sustiprinti ir viso regiono padėtį.

Tai jau susiklosčiusi tradicija, kad kiekvieną regionui skirtą knygą, kurią parengia ir leidžia mūsų Akademijos leidykla, mes pirmiausia pristatome tame regione inteligentijai ir mokslininkams. Tada rengiame viktorinas, randame būdų, kaip apdovanoti laimėtojus. Pilies kaime mes taip pat pradėjome ieškoti ryšio su vietos bendruomene. Suradome iš čia kilusią Vilną Gudienę, kuri galėjo parašyti knygėlę *Panemunės pilis*, jos pristatymas vyko šiandien. Pilies kaimo moksleiviai surengė savo paveikslų parodėlę. Radome galimybę čia apgyvendinti vieną kitą studentą, kol tokių galimybių neturime pilyje. Net ir statyti „ugnies skulptūrą“ padėjo vietos žmonės. Jiems tie ryšiai su Dailės akademija svarbūs, nes pilis šiems žmonėms nėra bevertis objektas. Pilies griuvėsiuose prabėgo kaimo gyventojų vaikystė, ir jie visi norėtų, kad pilis atgimtų.

Taigi akademinės ir meninės aplinkos ryšys su vietos gyventojais yra labai svarbus. Tik tokie ryšiai duoda tikrų rezultatų – tuo įsitikinau ir Žemaičių akademijos veikloje. Jei mes statsime, o vietiniai žmonės daužys langus, ir jiems nerūpės, kas čia vyksta, tai tuščios bus pastangos. Dabar vietos jaunimas augs, dalyvaudamas šios pilies renginiuose, čia eksponuo-

mu mes ir pradėjome. Mūsų bendruomenės nariai jau yra pilį prižiūrintys vietos žmonės, Vytėnų pagrindinės mokyklos mokytojai ir moksleiviai, taip pat ir direktorė poetė Genovaitė Astrauskaitė, kuri šiandien mūsų renginyje turėjo progos skaityti savo eilėraščius. Mokyklos muziejaus kuratorė Sigita Pilipauskienė mums padėjo rengiant knygelę apie

Daug kartų teko susidurti su nuostata, kad labai svarbu valdžia – seniūnas, meras, bet man atrodo, kad tikrieji bendruomenės autoritetai yra visai kiti žmonės – mokytojai, kraštotyrininkai. Kai randi tuos tikruosius, neformalius autoritetus, jais pasiremi, tada viskas eina kaip iš pypkės. Tada ištrauks ir seniūnas, nes negalės snausti. Tai

Panemunės pilies vedėjas Antanas Šveiberis, VDA Ūkio tarnybos direktorius Virgilijus Kireilis, Jurbarko rajono savivaldybės administracijos direktorius Vidmantas Juzėnas, Kultūros skyriaus vedėja Radeta Savickienė, meras Aloyzas Zairys, VDA rektorius prof. dr. Adomas Butrimas, LR kultūros ministras Vladimiras Prudnikovas, Jurbarko rajono Darbo partijos pirmininkas Romansas Dragūnavičius

damos ir savo darbus. Kai už savo pirmą darbėlį vaikas gaus dovanėlę, tai jau niekada neliks kurčias ir aklas tam, kas čia vyks. Toks žmogus jau bus mūsų talkininkas, eis į mūsų parodas, padės rengti mūsų renginius. Štai nuo to kontakto su vietos jauni-

Panemunės pilį, skolino iliustracijas. Taigi ryšys su vietos bendruomene jau užmegztas, o Jurbarko valdžia mus remia, nes apie savo ateitį galvojančiam rajonui, neturinčiam bent kiek didesnės pramonės, Nemuno turizmas yra tikras geros ateities garantas.

mano auksinė veiklos taisyklė, kurią nuolat taikau ir kol kas nenusivyliau. Tai ir yra tas tikrasis elitas, į kurį reikia remtis ir kuris viską padarys.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mokslo Lietuva

Vyriausiasis redaktorius **Gediminas Zemlickas**

Kalbos redaktorė **Rūta Krasnovaitė**

Stilistė **Jūratė Veniūtė**

Dizaineris **Arūnas Cironka**

Patarėjai: **V. Būda, S. Goberis, J. Puodžius, A. Ramonas, J. Ulbikas, E. K. Zavadskas.**

Redakcijos adresas: J. Basanavičiaus g. 6, 2001 Vilnius
El. paštas: mokslo Lietuva@takas.lt, tel/faks. (8 ~ 5) 212 12 35
Laikraštis internete: <http://ml.lms.lt>

Redakcija, pritardama ne visoms autorių mintims, jas toleruoja. Perspausdinant ar naudojant laikraščio „Mokslo Lietuva“ ir jo internetinio puslapio <http://ml.lms.lt> paskelbtą medžiagą būtina nuoroda į „Mokslo Lietuvą“.

ISSN 1392-7191

Leidžia

UAB „Mokslininkų laikraštis“

SL Nr. 169

Spausdino

UAB „Sapnų sala“

S. Moniuškos g. 21, 2004 Vilnius